

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Žena v asyrské společnosti

Tereza Kučerová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Diplomová práce

Žena v asyrské společnosti

Tereza Kučerová

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Šašková, Th.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé vedoucí práce Mgr. Kateřině Šaškové, Th.D. za cenné rady, podněty, připomínky a doplňující zdroje, bez kterých by tato diplomová práce nebyla tím, čím je. Dále bych také chtěla poděkovat i svým přátelům a rodině, kteří vytrvali a podporovali mě až do samého konce.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	ÚZEMÍ A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY	5
2.1	Asyřané.....	8
2.1.1	Asyrský jazyk.....	8
2.1.2	Písmo.....	9
3	PŘEHLED POLITICKÉHO VÝVOJE	11
3.1	Staroasyrské období (2000 – 1700 př. n. l.)	11
3.2	Středoasyrské období (1365 - 1000 př. n. l.)	12
3.3	Novoasyrské období (1000 - 609 př. n. l.)	15
4	PRÁVNÍ DOKUMENTY.....	21
4.1.	Obsah tabulek.....	23
4.1.1	Právní zrcadlo asyrské ženy	25
4.1.1.1	Krádež.....	27
4.1.1.2	Násilí.....	29
4.1.1.3	Cizoložství a obvinění z cizoložství	31
4.1.1.4	Zavinění potratu	34
4.1.1.5	Tresty a postihy	36
4.2	Harémové edikty	37
5	STRUKTURA SPOLEČNOSTI.....	40
5.1	Asyrská společnost.....	41

5.1.1	Asyrská rodina	42
5.1.1.1	Uzavření manželství	45
5.1.1.2	Zánik manželství	49
5.1.1.3	Domácnost	52
6	POSTAVENÍ ŽENY V ASYRSKÉ SPOLEČNOSTI.....	54
6.1	Královny.....	55
6.1.1	Mullisu-mukannišat-Ninua	58
6.1.2	Sammu-ramāt	58
6.1.3	Iabâ/Banītu	61
6.1.4	Atalia.....	62
6.1.5	Tašmetu-šarrat.....	62
6.1.6	Ešarra-chammat.....	63
6.1.7	Naqīa/Zakūtu	64
6.1.8	Libbāli-šarrat.....	68
6.2	Královské dcery a příbuzné krále	69
6.3	Královnina domácnost	71
6.3.1	Šakintu.....	73
6.3.2	Zástupkyně šakintu.....	75
6.3.3	Účetní a písarčky	76
6.4	Harém	77
6.4.1	Dvorní dámy.....	78
6.4.1.1	Královské konkubíny.....	79
6.4.2	Hudebnice.....	80
6.5	Ženy pracující v paláci	81
6.6	Ženy sloužící chrámům.....	82

6.6.1	Kněžky nebo obyčejné prostitutky?	84
6.6.1.1	Posvátná prostituce	86
6.6.1.2	Pouliční prostituce	88
6.7	Speciální zaměstnání.....	89
6.8	Ženy na nejnižším společenském žebříčku	91
7	ZÁVĚR.....	92
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	95
8.1	Odborné publikace a články	95
8.2	Elektronické zdroje	102
8.3	Seznam zkratk.....	103
9	RESUMÉ.....	104
10	PŘÍLOHY	105

1 ÚVOD

Když bohové tvořili svět i člověka, chtěli, aby jim ulehčil těžkou prací. Když ale stvořili Asýrii, předurčili jí budoucnost naplněnou slávou i rozkvětem, ve které Asyřané dobudou téměř celý tehdejší svět ke slávě svých stvořitelů a pánů. Asýrie začala vzkvétat již od svého prvopočátku ještě před vládou staroasyrských panovníků počátkem 2. tisíciletí př. n. l., kdy se usadili první lidé v severní části Mezopotámie mezi řekami Eufratem a Tigridem. V tomto centru převážně kolem hlavního města Aššur se začala rodit mocná říše. Na rozdíl od svých jižních sousedů Babylóňanů byli Asyřané mnohem cílevědomější, vytrvalejší a bojovnější, někdo by mohl podotknout krutější, za což mohly buď přírodní podmínky nebo jejich kulturní a společenské tradice.

Tato práce si ale neklade za cíl hodnotit asyrské dějiny či mapovat skutky velkých asyrských mužů. Naopak se zaměřuje na ne příliš zkoumaný subjekt - ženu v asyrské společnosti. Studie bude zpracována analyticko-syntetickou metodou a ačkoli je sféra tohoto předmětu zkoumání náchylná ke snadnému sklouznutí k subjektivnímu úsudku, jejím přínosem by měl být v první řadě systematicky ucelený pohled na tak málo zkoumanou oblast jako je právě žena a její postavení v asyrské společnosti.

Diplomová práce bude rozdělena do několika částí, přičemž první kapitola se bude zabývat geografickým určením Asýrie. Další oddíly nás zavedou do severní části Mezopotámie do doby před vznikem této mocné říše. Nastíníme si původ Asyřanů, jejich písmo i jazyk. Neopomeneme se zaměřit ani na politické pozadí veškerého zkoumání, které bylo

bezpochyby hybnou silou. Začneme stručnými dějinami staroasyrského období (2000 – 1700 př. n. l.). Poté se plynule přesuneme do středoasyrského období (1365 – 1000 př. n. l.), ve kterém se asyrský stát začíná připravovat na dobovačnou cestu vstříc svému rozkvětu. V tomto období se zaměříme na význačné změny, ke kterým v této době dochází. Patří mezi ně například profilování hranic asyrského státu či změna titulatury panovníka, který již nadále není označován jako místodržící ale král. Ve třetím a nejvýznamnějším novoasyrském období si vytvoříme přehled nejschopnějších panovníků, kteří dosáhli díky svému vůdčímu nadání nevídaných úspěchů.

V dalších oddílech se již zaměříme na ženu jako takovou. Zprvu si představíme význačný právní dokument, jakým byly středoasyrské zákony, jež byly sestaveny ze starších právních dokumentů a tradic na popud panovníka Tiglatpilesara I. (1115-1076 př. n. l.). Budeme se orientovat zejména na trestní právo týkající se tabulky A, neboli *Právní zrcadlo asyrské ženy*, které je jedním z důležitých pramenů této závěrečné práce. Ukážeme si na některých konkrétních vybraných příkladech „obraz“ ženy coby pachatelky či oběti. Dále se v této části podíváme i na středoasyrské předpisy pro královský harém, v němž si představíme rozdíly mezi prostými ženami z lidu a ženami s urozeným původem žijícími v královském paláci po boku krále.

Střední částí této práce bude tvořit úsek zabývající se především postavením asyrské ženy ve společnosti a v rodině. Vysvětlíme si její status v domácnosti v rámci jejího nejdůležitějšího poslání, kterým bylo porodit a vychovat děti. Dále se zaměříme na otázku dědictví, vdovství i práva na věno. Budeme vycházet převážně z výše zmiňovaných

středoasyrských zákonů, ale poukážeme i na změny v právní tradici, které přineslo modernější a uvolněnější novoasyrské období.

V poslední nejobsáhlejší části prozkoumáme ženu v určitých profesích, funkcích a z různých sociálních tříd. Budeme se převážně pohybovat v novoasyrském období, z něhož se nám zachovalo nejvíce pramenů a dokladů. Tato část se bude snažit o představení mnohem lépe zajištěných a vysoce postavených žen, jejichž životní situace byla nesrovnatelně lepší než u prostého asyrského lidu, resp. jeho žen. Budeme se orientovat především na královský dvůr, kde prozkoumáme nejen postavení elitních žen, ale u některých i jejich životní osudy. Vyzdvihneme si i nejvýznamnější ženy celé asyrské historie, kterými byly královny. Podíváme se zejména na tak významné manželky velkých králů, jako byla například Sammu-ramāt, manželka Šamši-Adada V. (823-811 př. n. l.) či Naqīa, manželka Sinacheriba (704-681 př. n. l.) aj. Jaký byl jejich vztah vůči králi? Jak využívaly svého vlivu vyplývajícího ze svého postavení? Na všechny tyto otázky se pokusíme najít odpověď.

Kromě těchto nejvýše postavených žen si ukážeme ženy, často sloužící ve službách královen, které skloubily své mimořádně vysoké postavení a nezávislost z něho vyplývající a získaly až neuvěřitelnou svobodu. Plynule budeme sestupovat po příčkách společenského žebříčku novoasyrské společnosti od shora dolů, přičemž se vždy krátce zastavíme u žen určitého společenského statutu či zaměstnání. Nakonec náš exkurz zakončíme u nejnižší příčky, otrokyň.

Informačními podklady pro tuto práci budou převážně odborné publikace a články z různých vydaných českých i zahraničních periodik či

sborníků. Jedná se především o periodika jako *Journal of the American Oriental Society* či *Journal of Assyrian Academic Studies*. Ačkoli bude tato práce postavena i na některých českých publikacích, z větší části čerpá z cizojazyčných, anglicky psaných zdrojů. Tato práce také využívá *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, který poskytuje překlady hojně zmiňovaných akkadských termínů, které jsou překládány podle českých standardů uváděných v odborných českých zdrojích zabývajících se asyriologií. Jelikož málokteré písmo obsahuje například písmeno ḫ/ḫ, je tedy v této práci přeloženo jako **ch/Ch** apod.

2 ÚZEMÍ A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Starověká Asýrie se nacházela zhruba na území dnešního Iráku.¹ Rozkládala se v severní části mezi toky řek Eufratu a Tigridu (sum. *Idigna* a *Buranunu* / akk. *Purattu* a *Idiglat*).² Toto území pojmenovali staří Řekové jako Mezopotámii, resp. Meziříčí.³ Území bylo střední částí tzv. Úrodného půlměsíce sahajícího od středomořského pobřeží Palestiny přes Sýrii k řekám Eufrat a Tigris až k jejich deltě v Perském zálivu.⁴ Úrodný půlměsíc upoutával pozornost okolních krajů, které byly spíše nehostinné, ačkoli bohaté na nedostatkové suroviny jako kámen a dřevo.⁵ Z tohoto, dalo by se říci, poněkud závistivého vztahu vyplývaly vztahy mezi místními vládci a těmito okolními „strádajícími“ státy.

Základním jádrem celého státu bylo území na obou březích horních toku Tigridu. Geograficky však tato oblast nebyla příliš jednotná. Na západě se rozkládá vápencová planina Džazíra, která je ze severu ohraničená pohořím Džebel Sindžár a na západě řekou Chábúr. Planina byla snadným cílem mnoha nájezdů kočovných kmenů především ze Sýrie, a tak její stabilita závisela na vojenské síle a jednotě státu.⁶ Nejstarší sídlo této oblasti, město Aššur, leželo v jihovýchodní části. Kolem tohoto významného města se postupně díky expanzivním ambicím vytvořila mocná asyrská říše.

¹ British Museum, www.britishmuseum.org/explore/cultures/middle_east/assyrians.aspx. Citováno dne: 20.12. 2012.

² Klíma, 1963; str. 15.

³ Pečirková, 2000; str. 13.

⁴ Klíma, 1985; str. 15.

⁵ Klíma, 1963; str. 15.

⁶ Pečirková, 2000; str. 13.

Jméno Asýrie je odvozeno od výše zmíněného hlavního města Aššuru⁷ ve spojení *māt Aššur*, „země (města) Aššur“. Říše dostala své jméno pravděpodobně až připojováním dalších území, do té doby to byl termín označující pouze toto město a jeho blízké okolí. Teprve po jejím politickém pádu jí dali Aramejci pojmenování Athor, v řečtině s odpovídajícím výrazem Aturia, tedy Aššur.⁸ Ve 2. stol. n. l. pak řecký zeměpisec Ptolemaios této zemi dává jméno Assyria, pod nímž existovala i jako římská provincie.⁹

Do řeky Tigris se na jejím východním břehu vlévá Dolní a Horní Záb (*Zābu šupalū* a *Zābu elū*).¹⁰ Tato část se pak dále dělí na tři oblasti. První oblastí je planina mezi Horním Zábem a pohořím na sever od dnešního Mosulu, jejímž centrem se stalo město Ninive.¹¹ Toto centrum leželo v tzv. asyrském trojúhelníku.¹² Do tohoto trojúhelníku mimo jiné patří hlavní město Aššur, které se nacházelo jižně od Ninive blízko soutoku Dolního Zābu a řeky Tigris. Třetím městem bylo město Urbilum,¹³ dnešní Arbela. Toto město se zároveň nachází ve druhé části tvořící území mezi Dolním a Horním Zábem. V Arbele byla uctívána bohyně Ištar a město bylo také velmi významným kultovním místem.¹⁴

⁷ Město, země i jejich hlavní božstvo Aššur pro samotné Asyřany do určité míry splývaly. Objevují se i názory, že lokalita dala název svému hlavnímu ochrannému božstvu.

⁸ Klíma, 1985; str. 15.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Klíma, 1985; str. 16.

¹¹ Pečirková, 2000; str. 13.

¹² Klíma, 1985; str. 17.

Vymezení tohoto „asyrského trojúhelníku“ je choulostivá věc. Badatelé se nemohou shodnout především na městech, mezi kterými se území rozkládalo. Klíma například uvádí města Ninive, Dūr Šarrukīn a Kalchu. Nicméně tato města tvoří spíše přímku než trojúhelník. A jimi vymezené území nezahrnuje ani hlavní město Aššur. (Příloha č. 1)

¹³ Prosecký a kol., 1999; str. 402.

¹⁴ Pečirková, 2000; str. 13.

Třetí, tedy poslední částí, je území, které se rozkládá na jih od Dolního Zábu. Centrem této oblasti bylo město Arrapcha (dnešní Kirkúk).¹⁵

Díky své poloze Asýrie netrpěla nedostatkem dešťového vláh. Deště v této oblasti byly vydatné a v zimě sníh neroztával především kvůli teplotě, která dosáhla i -7°C . Na plošině i v údolích se rozbujelo intenzivní zemědělství, ačkoli orná půda zabírala jen malou část celkové rozlohy země.¹⁶ Asyrské zemědělství nebylo tolik závislé na umělém zavlažování, a tak nebyla nutná taková propracovanost zavlažovacího systému.¹⁷ Asyřané v údolích pěstovali datlovou palmu, velmi rozšířenou v Babylónii, vinnou révu či olivy,¹⁸ granátová jablka, moruše a mandle,¹⁹ dále pak obilniny, především ječmen a proso, z jiných plodin pak sezam a len.

Asýrie byla také bohatá na nerostné suroviny, zejména kámen, rudy a cín,²⁰ což se promítlo v masovém rozšíření jak řemesel tak i obchodu. V horských údolích rostly husté lesy vhodné k těžbě dřeva pro stavbu nebo lov divoké zvěře jako zábavu pro vysoce postavené hodnostáře.²¹

¹⁵ Pečirková, 2000; str. 13.

¹⁶ Klíma, 1985; str. 16.

¹⁷ Pečirková, 2000; str. 13.

¹⁸ Klíma, 1985; str. 16.

¹⁹ Assyrian Geography, www.slideshare.net/samnelson989/assyrian-geography-presentation#btnNext. Citováno dne: 20.12. 2012.

²⁰ BetBasoo, 2007; citováno dne: 20.12. 2012.

²¹ Klíma, 1985; str.17.

2.1 Asyřané

Asyřané jako etnikum vznikli spojením několika dalších etnických skupin. Proces seskupení těchto „cizích“ etnických celků byl dlouhý a vyčerpávající. Etnikem, které zde nakonec převládlo nad upadajícími nešemitskými Sumery, byli semitští Akkadové. Semité do oblasti přišli ze západu přes syrskou poušť. Pod náporom dalších jazykově i etnicky rozdílných kmenů z íránské vysočiny, arménských hor, Malé Asie, Babylónie i ze Středomoří se místní kmeny semkly v jeden národ, Asyřany, který se odhodlal zprvu bránit svou existenci a vzdorovat nájezdníkům. Skupiny podlehly této dominující kultuře a usadily se.²² Pozdější válečné zaměření a všeobecně defenzivní, později expanzivní nálada a politika se staly jednou z charakteristik asyrských panovníků.²³

2.1.1 Asyrský jazyk

Jazyk, kterým hovořili původní Asyřané,²⁴ je jedním z dialektů akkadského jazyka. Asyriologové kvůli přehlednosti oddělují tyto dialekty právě na asyrštinu a babylónštinu podle jejich územního výskytu.²⁵ Akkadština byla během svého vývoje v kontaktu se starší sumerštinou, od které převzala písemný systém, a například

²² Klíma, 1963; str. 24.

²³ Klíma, 1985; str. 19.

²⁴ Ve smyslu původní Asyřané je myšleno původní asyrské obyvatelstvo, protože díky expanzivním výpadům asyrských vládců a jejich strategii přesouvání cizích obyvatel z dobytých území na území nová, kde měli za úkol obhospodařovat zem, byla spíše mluveným jazykem aramejštiny. Ta se tímto přesouváním obyvatel rozšiřovala po Předním východě (Nováková, Pecha, Rahman, 1998; str. 123).

²⁵ Oppenheim, 2001; str. 52.

aramejštinou, která koncem 2. a v 1. tis. př. n. l. zaujala místo mluveného jazyka. Akkadština zůstala pouze jazykem písemného projevu.²⁶ Sama asyrština se dělí podobně jako období politických dějin Asýrie na staroasyrštinu, středoasyrštinu a novoasyrštinu.²⁷

2.1.2 Písmo

Jelikož hlína byla nejpoužívanějším a také nejdostupnějším materiálem, nebylo divu, že se začala používat na výrobu různě velikých destiček sloužících k zápisu²⁸ rozličných informací, které se zprvu týkaly hospodářských záležitostí, až po sepisování zákoníků.

Za vynálezem klínového písma stojí Sumerové, ačkoli oni sami přisuzovali tento dar svým bohům. Toto písmo nevzniklo ze dne na den, ale prošlo mnoha proměnami. Svou pouť začalo jako piktografické písmo. Obrázky měly sloužit jako připomínka nebo jako důkaz provedení určitých výkonů.²⁹ Nejprve písaři zkoušeli do měkkých nesusušených hliněných tabulek kreslit, později přešli ke vtlačování dolním koncem seříznutého rákosového stvolu, který vytvořil v hlíně podobu trojúhelníku nebo klínku.³⁰

Klínové písmo bylo na tabulkách uspořádáno pro přehlednost jinak, než jak tomu bylo například na sochách či reliéfech. Na tabulky se psalo zleva doprava. Původně se však psalo zprava doleva, a tak při této

²⁶ Nováková, Pecha, Rahman, 1998; str. 177-178.

²⁷ Tamtéž; str. 181; Prosecký a kol., 1999; str. 20.

²⁸ Klíma, 1963; str. 63.

²⁹ Klíma, 1963; str. 66.

³⁰ Klíma, 1963; str. 67.

reformě došlo i ke změně znaků, protože se náhle otočily. Proto jejich význam byl pak pravděpodobně již pouze slabičný a vyprchal význam obrázkový.³¹

³¹ Klíma, 1963; str. 69.

Ačkoli to není úplně přesné. Byly používány tzv. logogramy, znaky znamenající celé slovo. Čtení takového znaku záviselo na kontextu.

3 PŘEHLED POLITICKÉHO VÝVOJE

Asýrie na rozdíl od svého jižního souseda Babylónie byla podle pramenů v podstatě vojenská a dalo by se říci i hrubší.³² Asyrské vojsko bylo známé nejen svou disciplinovaností, ale i úspěchy všude tam, kam vkročily nohy jejích vojáků. Také díky silným vladařům nadaným strategickými schopnostmi se stala Asýrie centralizovanou říší s vlastní silnou kulturní základnou.

Politické dějiny Asýrie se dělí do tří epoch, které jsou známé jako staroasyrské období (2. tis. př. n. l.), středoasyrské období (konec 14. stol. př. n. l. - 11. stol. př. n. l.) a novoasyrské období (10. stol. př. n. l. - 7. stol. př. n. l.).

3.1 Staroasyrské období (2000 – 1700 př. n. l.)

Dějiny tohoto období jsou historií městského státu Aššur. Přes ne příliš strategicky vhodnou polohu tohoto města, která otevírala přístup neustálým nájezdům kočovných kmenů, si Aššur vydobyl své místo na slunci. Jedním z důvodů tohoto úspěchu byla blízkost k obchodní křižovatce s možností kontrolovat pohyby lodí plujících po Tigridu. Samotný městský stát ještě nebyl tak poznamenán útoky zvenčí, a tak mohl expandovat především pomocí obchodních kolonií.³³ Za úspěchem však stála i vládnoucí elita.³⁴ Nejprve jí byla III. dynastie z Uru, přičemž konec vlády posledního panovníka Ibbi-Sína je považován za

³² Moscati, 1969; str. 31.

³³ K obchodní expanzi došlo od pol. 19. stol. př. n. l. – 1. pol. 18. stol. př. n. l. a to hlavně v Malé Asii – Káneš (Klíma, 1985; str. 24; Prosecký a kol., 1999; str. 40).

³⁴ Pečirková, 2000; str. 17.

chronologický začátek staroasyrského období. Panovníky této významné dynastie ještě nelze dohledat v jednom z důležitých pramenů politických dějin,³⁵ Asyrském královském seznamu,³⁶ který byl napsán až v pozdějším období a je fragmentární.³⁷ Po pádu III. dynastie z Uru se ujala vlády místní dynastie a později dynastie amoritská.

3.2 Středoasyrské období (1365 - 1000 př. n. l.)

Význam předchozího staroasyrského období je dozajista nezpochybnitelný, přesto Asýrie zažila jeden ze svých největších rozkvětů až během středoasyrského období. Staroasyrští panovníci nasměrovali asyrský městský stát k teritoriálnímu centralizovanému útvaru. Rozhodující událostí v budování středoasyrského státu byla drtivá porážka státu Mitanni, který byl po dlouhá léta asyrským konkurentem. Poprvé se objevuje termín *māt Aššur*³⁸ a panovník je označen jako *šarru*, král.³⁹ V předchozím období používali panovníci termín *iššiakku*, velekněz či náměstek^{40, 41}

³⁵ Lending, 2006; citováno dne: 21.1. 2013.

³⁶ Asyrský královský seznam se zachoval pouze v kopiích z 1.tis. př. n. l. a obsahuje jména vládců přibližně z doby kolem roku 2500 – 8. stol. př. n. l. Seznam začíná jmény 17 prakráli, „kteří bydleli ve stanech“. Podle badatelů se jedná o předky z kočovných kmenů (Klíma, 1985; str. 21).

³⁷ Nováková, Pecha, Rahman, 1998; str. 78.

³⁸ Viz kapitola 2.

³⁹ Panovníci nejprve tento titul neužívali. Poprvé jej použil až Šamši-Adad I., který jej převzal z Babylónie. Po Šamši-Adadovi tento titul panovníci opět přestali používat a objevuje se až v titulatuře Aššur-uballita I. ve 14. stol. př. n. l., ale součástí titulatury se *šar māt Aššur* – král Asýrie – stal až od roku 1300 př. n. l. (Pečírková, 2000; str. 25).

⁴⁰ Pečírková, J., 2000; str. 174.

⁴¹ Klíma, 1985; str. 31.

Skutečným zakladatelem středoasyrského státu je panovník Aššur-uballit I. (1365-1330 př. n. l.),⁴² který vládl třicet šest let a za dobu své vlády si dokázal získat vliv na politické záležitosti svého jižního souseda Babylónie, která si marně dělala nárok na asyrské území. Aššur-uballit si zajistil tento vliv pomocí sňatku své dcery s babylónským králem.⁴³ Své území rozšířil až k pohoří Zagros a pronikl i do horských oblastí, které byly pro Asýrii důležitým zdrojem surovin jako jsou kovy, dřevo či polodrahokamy. To, jak významným panovníkem Aššur-uballit I. byl, dokazují i sebrané palácové edikty upravující chování a nastavující etiketu královského dvora, harému a úředníků.⁴⁴

Ve středoasyrském období se hranice státu také přesněji definovaly. Hlavní územním jádrem se stalo blízké území kolem několika měst – Aššur, Ninive a Kalchu.⁴⁵

Významným dobyvatelem byl Adad-nārārī I. (1307-1275 př. n. l.), který porazil horskou zemi Chanigalbat⁴⁶ a ovládl velká území na severu i západě ohraničené řekami Eufrat a Tigris.⁴⁷ Ani Adad-nārārīho nástupce Salmanassar I. (1274-1245 př. n. l.) nepolevoval v expanzivních snahách. Podniká mimo jiné výpravy do země Uruatri⁴⁸ a opět do horského území Chanigalbat. Především se ale proslavil stavebními aktivitami, jakou byla

⁴² „Aššur mu dal život“ (Pečirková, 2000; str. 40).

⁴³ Pečirková, 2000; str. 40.

⁴⁴ Tamtéž; str. 41.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Země Chanigalbat byla pozůstatkem kdysi mocného Mitanského státu.

⁴⁷ Pečirková, 2000; str. 42.

⁴⁸ Tato země se nacházela v oblasti dnešní Arménie.

například přestavba královského paláce a chrámu hlavního boha Aššura nebo založení města Kalchu.⁴⁹

Dalším z významných panovníků byl Tukultī-Ninurta I. (1244-1208 př. n. l.), který opět pokračoval v expanzivní politice svých předchůdců. Z dobytých území si vytváří vazalské státy, které musí Asýrii zásobovat dostatkem surovin, aby vládnoucí dynastie mohla budovat svá sídelní města. Tukultī-Ninurta se také proslavil válkou s Babylónem.⁵⁰ Aby potvrdil asyrský nárok na území, nechal sepsat epos vyprávějící o velkém prohřešku krále Kaštiliaše IV., který měl porušit smlouvu s Asýrií a rozzlobit tak i své vlastní bohy, kteří se k němu obrátili zády.⁵¹ Asýrie přijímala babylónský styl a byla pro ně jakousi inspirací, přesto mezi nimi vřely neshody, které čas od času vyústily v pohraniční šarvátky nebo silnější asyrský zásah do politické situace v samotném Babylónu. Babylónie se stala asyrskou provincií spravovanou asyrským místodržícím, kterým byl ustanoven zpravidla syn asyrského krále.⁵²

Po smrti Tukultī-Ninurty došlo ke střídání vládců, které upozorňovalo na vnitřní nestabilitu státu. Vzbouřenci i podřízení vazalové v tomto úpadku spatřili svou možnost a postavili se na stranu babylónských vládců, kteří čekali, až se vymaní z útisku.

Ve stejném období se také změnila mezinárodní situace. Kolem roku 1200 začaly migrovat kmeny ze západního Středomoří a Balkánu. Hodlaly se usadit v zemích na jihu, které je přitahovaly svým bohatstvím

⁴⁹ Prosecký a kol., 1999; str. 167.

⁵⁰ Asýrie přijímala babylónský styl, který byl inspirací i pro další státy v této oblasti.

⁵¹ Pečírková, 2000; str. 44.

⁵² Klíma, 1985; str. 35.

a vidinou lepšího života. Masový přesun těchto „mořských národů“ vyvrátil prakticky každou civilizaci, která jim stála v cestě, včetně chetitské říše, pouze s výjimkou Egypta. Tam je zastavil téměř před branami egyptský panovník Ramesse III.⁵³ Jejich násilný přesun sice znamenal zánik velkých států, ale na jejich místě vznikly společnosti nové a silnější.

Posledním z úspěšných středoasyrských panovníků byl Tiglatpilešar I. (1115-1076 př. n. l.), po němž již následovalo období úpadku a rozpad státu. Tiglatpilešar bohužel již nenavázal na své předky. Jeho válečné výpravy byly spíše obranné než dobovačné. Bojoval například s Aramejci, kteří se snažili proniknout do Asýrie. Nebyl ale panovníkem, který se snažil jen držet svůj stát nad vodou, také se prosadil jako stavitel a administrátor. Na jeho popud písaři shromáždili soubory právních zásad – středoasyrský zákoník, který upravoval život členů královského paláce, a Harémové edikty, které zahrnují i pravidla jeho předchůdců počínaje Aššur-ubalitem I.⁵⁴

3.3 Novoasyrské období (1000 - 609 př. n. l.)

Jak bylo řečeno v předchozí kapitole, v období vlády Tiglatpilešara I. začali do Mezopotámie pronikat Aramejci vytlačovaní ze své původní domoviny „mořskými národy“, které pomalu rozvracely státy na tomto území a měnily zcela poměr sil. Asýrie byla oslabena. Toho využily horské kmeny, od kterých s podporou mocné armády vybírali Asyřané

⁵³ Pečírková, 2000; str. 46.

⁵⁴ Klíma, 1985; str. 38.

tribut. Nejsilnějším státem vybudovaným kolem jezer Van a Urmija bylo Urartu, které se utvořilo v 9. stol. př. n. l.⁵⁵ Urartu mělo spíše formu navázaných menších vazalských států.⁵⁶

Novoasyrský stát se během této krize opět omezil pouze na „asyrský trojúhelník“.⁵⁷ Trůn byl rychle obsazován panovníky, což opět svědčilo o vnitřních problémech a křehkosti státu. Nový vzestup Asýrie začal až panováním Aššur-dāna II. (934-912 př. n. l.), který svými expanzivními výpravami rozšířil opět teritoriální území na větší část Předního východu. Jeho syn Adad-nārārī II. (911-891 př. n. l.) nepolevil jak v obraně státu tak v dobovačných záměrech. Podařilo se mu podmanit si aramejské kmeny usazené v oblasti Chábúru a řeky Eufrat a posunout jižní hranice směrem k Babylónu a vzít si toto území zpět. Kromě vojenské převahy si Adad-nārārī potvrdil vlastnictví ještě královským sňatkem.

Asýrie panovala na všech dobytých územích jako v celistvé říši. Nyní se objevuje nový prvek ve stylu spravování území. Adad-nārārī se snaží obklopit spíše vazalskými státy a asyrskými pevnostmi, které měly chránit důležitý střed.⁵⁸ Z těchto států potom Asýrie vybírala daň. Daň byla tím vyšší, čím byl vazalský stát vzdálenější od centrální Asýrie kvůli nepravidelnému výběru. Správa byla ponechána místním dynastiím,

⁵⁵ Prosecký a kol., 1999; str. 398.

⁵⁶ Pečirková, 2000; str. 64-65.

⁵⁷ Viz kapitola 2.

⁵⁸ Pečirková, 2000; str. 66.

kterým byl pouze přidělen titul asyrského úředníka, okleštěny pravomoci a v zemi ponechána stálá asyrská posádka.⁵⁹

Zatímco předchozí králové především vzkřísili Asýrii a připravili tak cestu dalším velkým panovníkům, tak právě jejich následovníci stát opět dovedli na vrchol moci a rozmachu. Prvním z velkých králů byl Aššurnasirpal II. (883-859 př. n. l.), který se snažil expandovat dále na západ. Pokořil aramejské státy a dostal se se svým vojskem až ke Středozemnímu moři.⁶⁰ Byl prvním v celé asyrské historii, který trvale přesunul své sídelní město do nově vybudovaného města Kalchu (dnešní Nimrud).⁶¹ Aššurnasirpalova říše se táhla od jižního Libanonu až k jižnímu Kurdistánu.

Jeho nástupce Salmanassar III. (858-824 př. n. l.) podnikl mnoho výprav do Sýrie a několik dalších tažení, aby ubránil severní a východní hranice. Ve stejném období se v Íránu usazují Médové a Peršané. Ke konci jeho vlády vypuklo povstání, které vedl Salmanassarův syn. Tyto problémy ochromily Asýrii na dlouhá dvě desetiletí, což poskytlo šance vazalským státům k odtržení.⁶²

Slavné období pro asyrskou říši přichází s vládou Tiglatpilegara III. (745-727 př. n. l.), který vládu zřejmě nepřevzal dědičným právem ale uzurpací. Sjednal nejprve bezpečnost ve vlastním státě a pak i v Babylónii. Poté podnikl několik trestných výprav do Sýrie, kde pokaždé

⁵⁹ Nováková, Pecha, Rahman, 1998; str. 121.

⁶⁰ Pečirková, 2000; str. 67.

⁶¹ Nešlo ani tak o novou výstavbu jako o přesunutí sídla do téměř bezvýznamného sídliště, které nechal Aššurnasirpal II. během své vlády zrekonstruovat a vybudoval zde mnohé paláce, chrámy i zikkurat (Prosecký a kol., 1999; str. 167-168).

⁶² Pečirková, 2000; str. 68-69.

vybral tribut, který většinou padl na financování dalších vojenských aktivit. Následně z těchto zemí (nejen ze Sýrie) vytvořil asyrské provincie.⁶³

Když na trůn nastoupil Sargon II. (721-705 př. n. l.), založil dynastii, kterou mnozí moderní historikové nazývají Sargonovci. Za vlády této dynastie dospěla říše ke svému vrcholu, ale také ke strmému pádu. Sargon se v počátcích své vlády zprvu potýkal s protiasyrskou koalicí, jejíž hlavou byl chaldejský náčelník Marduk-apla-iddina, který se dokonce nechal korunovat v r. 721 v Babylóně králem. Sargon svým následovníkům zanechal mocnou říši táhnoucí se od Kypru k Dilmunu, od Kilikie k Médii a od Kavkazu k hranicím Egypta a nové sídlení město Dūr Šarrukīn.⁶⁴

Sargonův syn Sinacherib (704-681 př. n. l.) načerpal své znalosti a schopnosti již za vlády svého otce, když měl za úkol jako místodržící zajišťovat urartskou hranici. V názorech na vedení státu se se svým otcem poněkud rozcházel. Na rozdíl od něj by raději Babylón zničil, a tak jen co se ujal vlády, politika asyrské říše se začala soustředit výhradně na Babylónii. Babylónské vojsko porazil r. 704 u Kiše a Marduk-apla-iddinu vyhnal z města a dosadil na trůn loajálního muže. Babylón se poté stal ještě několikrát terčem trestných výprav. Naposledy jej Sinacherib doslova srovnal se zemí. Tento osud si město i obyvatelstvo podle Sinacheriba právem zasloužilo, neboť asyrský král v nich viděl vrahy svého syna. Mocný vládce svými skutky možná zajistil nevídaný rozkvět

⁶³ Klíma, 1985; str. 44.

⁶⁴ Klíma, 1985; str. 45-46.

Asýrie, ale také spoustu nepřátel, kteří se postarali o předčasný skon svého krále.⁶⁵

Nástupnictví nepřípadlo nejstaršímu synovi, ale tomu mladšímu, Asarhaddonovi (680-669 př. n. l.), který se musel vypořádat s asyrsko-babylónským napětím a také uklidnit vnitřní napětí v samotném státě. Nejvíce času však věnoval dobývání Egypta, který nakonec „dobyl“ a umístil tam kromě jiného vojenské posádky v nově vytvořených správních krajích. Také si nechal přidělit místní titul krále. Bohužel předčasně zemřel v jedné z trestných výprav do Egypta.⁶⁶

Na jeho místo nastoupil zásluhou Asarhaddonovy matky, manželky Sinacheriba, Naqīy⁶⁷ opět mladší syn Aššurbanipal (668-630 př. n. l.). Ten pokračoval v politice svého otce. Aššurbanipal byl požádán lýdským vladařem Gýgem o pomoc v konfliktu mezi ním a Kimmérií, ale asyrský panovník žádosti nevyhověl, a tak Lýdie uzavřela spojení s Egyptem. Toto spojení později vedlo k vyhnání asyrské armády z nilské delty.⁶⁸ Neustávaly ani již tradiční konflikty s Babylónií, které vyvrcholily otevřenou bitvou armád Asyřanů a vojska Aššurbanipalova bratra Šamaš-šum-ukīna. Asyrský panovník ale dokázal, že vládu drží pevně v rukách a Babylónii si podrobil. Téměř „posledním“ protivníkem Asýrie stále zůstával Elam, proti kterému táhl r. 645 a zvítězil. Hlavní město Súsy úplně zničil a Elam se stal vazalským státem. Aššurbanipal byl posledním velkým vládcem, v jehož osobě se spojoval skvělý

⁶⁵ Klíma, 1985; str. 47-48.

⁶⁶ Klíma, 1985; str. 49.

⁶⁷ Viz kapitola 6.1.8.

⁶⁸ Klíma, 1985; str. 50.

vojenský vůdce, stratég a mocný státník. Kromě těchto schopností byl dozajista i mimořádně vzdělaný a jeho významným kulturním počinem bylo založení velké Aššurbanipalovy knihovny, která obsahovala sebrané hliněné tabulky z jiných knihoven a archivů.⁶⁹

O nástupci neexistuje příliš informací. Pravděpodobně docházelo k pučům a snahám o uzurpaci trůnu násilím. Vláda mocných asyrských králů se chýlila ke konci. Postupný rozklad vnitřní správy a boje o trůn způsobil praskliny ve struktuře státu. Babylónie se opět chopila příležitosti a babylónský král Nabopolassar tlačil z jihu svou armádou na Asýrii, která postupně ztrácela území. Poslední šancí byla ale nakonec spíše jen morální pomoc egyptského faraona Psamtéka.⁷⁰

Osud kdysi mocné říše byl zpečetěn. Její území bylo postupně odkrajováno. Do země sestupovaly íránské kmeny, Médové, které pomalu rozkládaly poslední zbytky asyrské společnosti.⁷¹ Poslední bitvou považovanou za konec asyrského impéria byla bitva o Charrán r. 609.⁷²

⁶⁹ Klíma, 1985; str. 52.

⁷⁰ Tamtéž; str. 53.

⁷¹ Moscati, S., 1969; str. 35.

4 PRÁVNÍ DOKUMENTY

Významným zdrojem informací o postavení ženy v asyrské společnosti je tzv. středoasyrský zákoník. Tento soubor různých předpisů, příkázání a zákonů upravuje mezilidské vztahy podle tehdejších zvyklostí. Nabízí řešení různých sporů a platné tresty. V případě asyrského práva můžeme takové tresty považovat za poněkud přísnější a z našeho pohledu krutější v porovnání s Chammurabiho zákoníkem.

Pro tehdejší společnost byly přísně vymezené sociální role nutností, která měla zajistit stabilitu společnosti i státu. Člověk nehledal smysl svého bytí a své místo na světě jako tomu je dnes,⁷³ protože ho k tomu zkrátka nevedla touha vycházející z roztržštěnosti vlastní identity, kterou sebou přinesla naše moderní doba.

Středoasyrské zákony pocházejí z přelomu 12. a 11. stol. př. n. l.⁷⁴ a jsou nejvýznačnější zákonodárnou tvorbou asyrského státu. Tento zákoník můžeme označit za dvojče slavného babylónského zákoníku – tzv. Chammurabiho zákonů. Oba dva reflektují stav společností, ve kterých byly sepsány, a poukazují na rozdíly mezi starším, propracovanějším Chammurabiho zákoníkem a tvrdšími zákony vojensky založené Asýrie.⁷⁵ Není výjimkou, že se zde objevují tresty hyzdícího ražení jako sekání uší, nosu či obojího najednou, mrzačení

⁷² Middle East Kingdoms, <http://www.historyfiles.co.uk/KingListsMiddEast/MesopotamiaHarran.htm> . Citováno dne: 14.4. 2013.

⁷³ Pečírková, 2001; str. 307.

⁷⁴ Balík, 2011; str. 45.

⁷⁵ Jastrow, 1921; str. 2.

celého obličej, kastrace, svlečení provinilce do naha, jenž je potupně vystavován na veřejnosti, či vláčení a vystavování nahé mrtvoly.⁷⁶ Ne vždy tyto tresty z našeho pohledu odpovídají závažnosti trestného činu.⁷⁷ Přesto bylo násilí v těchto starověkých agrárních společnostech běžné, neboť tyto státy nedisponovaly jinými prostředky, pomocí kterých by manipulovaly se svými občany, jako to dělají moderní státy.⁷⁸

Zákony nejsou zcela původním dílem, neboť je písařští redaktoři sestavili ze starších zákonodárných předloh, které byly předtím již několikrát opsány. Jednalo se především o kombinaci sbírky babylónského zákona, amoritského zvykového práva a dekretů asyrských panovníků. V souvislosti s tím je zřejmé, že středoasyrské zákony poukazují na přechod z kmenových zvyků na vykonávání práva státem.⁷⁹ Tyto zákony měly sloužit jako závazný podklad pro rozhodování asyrských soudů. Nicméně pokud šlo o praxi, nedochovaly se téměř žádné doklady.⁸⁰ Povaha těchto zákonů není jednoznačně určena. Někteří badatelé je považují za zákony a někteří jim naopak přisuzují pouze soukromou povahu právní sbírky,⁸¹ opírající se o zvyklosti, tudíž by se mělo jednat o tzv. právní knihu. Jiní se domnívají, že jsou dílem shrnujícím všechny právní předpisy a normy zvykového práva vyhlášené pouze pro město Aššur.⁸²

⁷⁶ Jastrow, 1921; str. 6.

⁷⁷ Tamtéž; str. 8.

⁷⁸ Pečírková, 2001; str. 308.

⁷⁹ Meier-Tetlow, 2004; str. 126.

⁸⁰ Klíma, 1979; str. 97-98.

⁸¹ Balík, 2011; str. 46.

⁸² Klíma, 1979; str. 85.

Tato asyrská právní památka byla objevena německými archeology pod vedením W. Andrae v letech 1903 až 1914 v místě starobylého hlavního města Aššuru (dnešní Qalat Šerkat).⁸³ Hliněné tabulky byly vykopány v místech chrámu velkého boha Anua a Adada a v královském paláci. Další tabulky byly nalezeny také v soukromých domech a chrámovém archivu.⁸⁴ Pro středoasyrské zákony nelze přesně časově určit dobu vzniku, protože v nich není jmenován žádný vladař, podle kterého by se toto dílo dalo zařadit. Nicméně na konci tabulky A bylo nalezeno jméno eponyma Sagiua, který náležel do doby vlády Tiglatpilesara I. (1115-1076 př. n. l.).⁸⁵

4.1. Obsah tabulek

Středoasyrské zákony se zachovaly na tabulkách, které jsou z větší části, až na některé výjimky, pouze ve fragmentárním stavu a autor je neznámý.⁸⁶ Je nám známo devět tabulek pod označení A-J.⁸⁷

Tabulka A, nazývaná také *Právní zrcadlo asyrské ženy*, se zabývá sférou žen jako samostatným právním oddílem. Stejně tak jako jsou odděleny sféry muže a ženy ve společnosti nebo v domácnosti, jsou odděleny tyto dva světy i ve světě práva. Pravděpodobně byla nutná zvláštní až přehnaná ustanovení trestů pro ženy a pro muže tak, jak žádalo tehdejší kulturní zázemí a společnost. V dnešní době by takové

⁸³ Klíma, 1985; str. 80.

⁸⁴ Veniaminov, 2007; citováno dne: 3.2. 2013.

⁸⁵ Klíma, 1979; str. 85.

⁸⁶ Klíma, 1979; str. 86.

⁸⁷ Klíma, 1979; str. 80.

jednání bylo považováno za diskriminaci. Právní zrcadlo asyrské ženy pracuje například s proviněním rouhačství (krádeže věcí z chrámových zařízení), krádeže a přechovávání takových věcí, násilí proti mužům, sexuální delikty (cizoložství, homosexualita,...), kuplířství a přechovávačství, manželství, vdovství a čarodějnictví.

Z hlediska tématu této práce ostatní tabulky nejsou relevantní, přesto není od věci zde uvést stručnou charakteristiku ostatních tabulek, aby byla zachována celistvost profilu středoasyrského zákoníku.

Tabulka B obsahuje dochované znění předpisů upravujících vlastnictví nemovitostí. Dále také řeší spoluvlastnictví mezi bratry i v případě dědictví a určuje ochranu nemovitého majetku.⁸⁸ Zabývá se také prováděním výstavby vodních děl (studny a kanály) a taktéž povinností je pečlivě obhospodařovat, dále i zemědělskými úkony na pozemku souseda.⁸⁹

Následují tabulky C a G se zabývají především ochranou vlastnictví movitých věcí. Mezi movité věci byli kromě zvířat také zahrnuti otroci, a jednalo se tedy o pravidla obchodování tak i s jejich nakládáním.⁹⁰

Další tabulky jsou již velmi fragmentární a není překvapením, že obsahují jen malé množství předpisů. Tak tomu je i u tabulky M, která obsahuje pouze tři předpisy. Dva z nich se týkají lodní dopravy a upravují říční plavbu. Třetí předpis nařizuje povinnost ručení valcháře za

⁸⁸ Klíma, 1979; str. 103.

⁸⁹ Tamtéž; str. 105.

⁹⁰ Klíma, 1979; str. 106.

svěřený oblek v případě jeho ztráty, zničení či prodeje.⁹¹ Tabulka N obsahuje předpisy vztahující se k pomluvě z rouhačství a na tabulce O lze nalézt šest neúplných či téměř zničených předpisů týkajících se dědického práva a pozůstalosti otce. Tabulka P je ve skutečnosti duplikát prvních ustanovení tabulky A.⁹²

4.1.1 Právní zrcadlo asyrské ženy

Pro tuto kapitolu je nejdůležitějším pramenem tabulka A, která je ze všech tabulek středoasyrských zákonů nejrozsáhlejší a nejzachovalejší. Nacházejí se zde ustanovení vztahující se k postavení ženy ve společnosti po stránce občanskoprávní a trestněprávní. Jde povětšinou o případy, kdy je žena pachatelkou či obětí zločinu, v některých případech je pachatelem také muž a žena nebo pouze muž.⁹³

Toto „zrcadlo“ odráží stav tehdejšího společenského postavení ženy, *sinništu*.⁹⁴ Přirozeně nelze pomýšlet na to, že by tato pravidla platila pro veškeré ženy ze všech sfér a jakéhokoli postavení. Jistě se vymykaly ženy z nejvyšších sociálních vrstev. A je otázkou, zda byly zákony v plném rozsahu aplikovány i na nejnižší prostý lid (resp. ženy). Přesto tato část středoasyrských zákonů a i celá sbírka poukazují na značnou právní uvědomělost asyrské společnosti, potažmo mezopotamské společnosti.

⁹¹ Klíma, 1979; str. 110.

⁹² Klíma, 1979; str. 111.

⁹³ Klíma, 1979; str. 88.

⁹⁴ Obecný výraz pro ženu (Driver, Miles, 1935; str. 15).

Ačkoli bylo asyrské právo k ženám velmi tvrdé, nesmíme zapomínat, že jim také zaručovalo právní ochranu v případě ovdovění nebo manželské rozluky a poskytlo jim záruku materiálního zabezpečení.⁹⁵ I přesto není od věci zdůraznit, že muži využívali ženy ve svůj prospěch.⁹⁶ Manželka, *aššat awīli*,⁹⁷ a dcera, *mārat awīli*,⁹⁸ podle středoasyrských zákonů právně podléhaly mužům. Jak bylo také nastíněno, manželka představovala pouze majetek formovaný vlivem muže. Byly mnohem více podřízené, než jak tomu bylo v předchozích obdobích (sumerské a babylónské).⁹⁹ Tento fakt odhaluje holou pravdu toho, jak fungoval vztah mezi manželem a manželkou, mezi otcem a jeho dětmi.¹⁰⁰ Muž směl členy domácnosti trestat podle své libosti, přesto toto právo bylo regulováno alespoň zákony, které nedovolily, aby tělesné tresty zmrzačily trestanou osobu.¹⁰¹ Lze tomu jen těžko uvěřit vzhledem k mnohdy pro nás až bizarním trestům.

V následujících podkapitolách si představíme především postavení asyrské ženy v trestním právu, přičemž ostatní paragrafy týkající se manželství a dědictví lze nalézt u příslušných kapitol.¹⁰²

⁹⁵ Pečirková, 2001; str. 308.

⁹⁶ Meier-Tetlow, 2004; str. 128.

⁹⁷ Slovo znamená „žena muže“ (Driver, Miles, 1935; str. 16). Nebo lze nalézt ve tvaru *aššatu* ve významu „manželka“ (Civil a kol., 1968; str. 462).

⁹⁸ Termín označuje „dcera muže“ (Driver, Miles, 1935; str. 16). Asyriologický slovník uvádí tvar *mārtu* ve významu „dcera“ nebo „mladá žena“ (Civil a kol., 1977; str. 300).

⁹⁹ Meier-Tetlow, 2004; str. 127.

¹⁰⁰ Jastrow, 1921; str. 8.

¹⁰¹ Pečirková, 2001; str. 308.

4.1.1.1 Krádež

Většina z těchto zákonů je dosti nejasných, co se týče uložení trestu ženě, které byla prokázána vina. Pokud jde o rouhání, kam spadá i krádež v chrámu, nechává se trest na vůli boží.

[Jest]liže žena, něčí manželka nebo [dce]ra, vešla do chrámu, v chrámu něco ukra[dla] z majetku svatyně, (a) našli to [v (její) ruce], jestliže provedli [proti ní] ní důkazy a byla usvědčena, doličný předmět vezmou a zeptají se boha.

Jak bůh nařídí [naložit se ženou], tak s ní naloží.¹⁰³

Dá se odhadnout, že o osudu obviněné rozhodli kněží jakožto vykladači slov velkých bohů. Na příkladu je zřejmé, že jednalo-li se o provinění vůči bohům, právo rozhodnout o osudu viníka obviněného z újmy na jejich cti mělo právě samotné božstvo, což je vcelku pochopitelné vzhledem k tomu, že bohové stáli nad lidmi jako svrchovaní vládci a stvořitelé světa. Pokud někdo kradl v jejich domě, tedy chrámu, měli právo coby „hlava domácnosti“, v přeneseném slova smyslu, vykonat rozsudek. Bohužel se nedá ubránit dojmu, že trest, který nakonec kněží mohli zvolit, neodpovídal ani typu provinění na tehdejší poměry.

Naštěstí jsou trestu, v případě jiných krádeží nebo přechovávání ukradené věci, ušetřeni ostatní členové rodiny. Je zachována i rovnost.

¹⁰² Více v kapitole 5.1.1.

¹⁰³ SAZ § 1(Klíma, 1985; str. 142).

Pokud žena něco ukradla a uschová to v domě někoho jiného, manžel tuto ženu usvědčí a uloží jí trest, který je poté platný i pro příjemce, který věc přijal. Stejně tak je závazné, pokud muž ženě odpustí a žádný trest jí nedá. A v závislosti na tom jsou i spolupachatelé zproštěni viny.¹⁰⁴

Bohužel v některých případech to neplatí.

Jestliže něčí manželka ukradla něco v domě jiného muže, co přesahuje hodnotu pěti min cínu, majitel ukradené věci pod přísahou prohlásí: „Nenavedl jsem ji“ a „V mém domě (se stala) krádež“. Jestliže její manžel bude chtít, vydá ukradenou věc a vykoupí ji; uřízne jí uši; jestliže jí nebude chtít vykoupit, majitel ukradené věci ji vezme a uřízne jí nos.¹⁰⁵

V tomto předpise vůbec není uvedeno, jak by se mělo jednat se ženou, bylo-li by jí odpuštěno. Je tedy nasnadě se domnívat, že odpustil-li postižený obviněné ženě, zbytek včetně náhrady byl ošetřen dohodou a k těmto fyzickým trestům nemuselo tedy vůbec dojít.

Nemůžeme hodnotit celou asyrskou společnost jako čestnou a poctivou především také proto, že naše představy o tom, co tato slova znamenají v praxi pro nás a pro Asyřany, jsou dvě zcela odlišné věci. Stejně jako v jakékoli současné právní praxi i zde s sebou každý případ nesl řadu dalších faktorů ovlivňujících průběh soudu.

¹⁰⁴ SAZ § 4 (Klíma, 1985; str. 143).

¹⁰⁵ SAZ § 5(Klíma, 1985; str. 143).

4.1.1.2 Násilí

Násilí jako vraždy, rvačky či pouze lehčí fyzické násilí, jako byl pohlavek, bylo ošetřeno předpisy stejně pečlivě jako kterékoli jiné prohřešky. Už jen za jediný pohlavek musela žena zaplatit pokutu a dostala dvacet ran holí.¹⁰⁶ Jednání ženy, které se snížilo až k násilí bylo považováno za hrubé porušení dobrých mravů. Vzhledem ke stále opakujícímu se obrazu muže jako pána a ženy jako podřízené osoby bylo takové jednání absolutně nevhodné a mohlo tak snižovat mužskou autoritu.

Jestliže žena zranila ve rvačce někomu varle, uříznou jí prst. Jestliže, ačkoliv lékař (varle) ošetřil, také druhé se nakazí a zanítí, [nebo] jestliže ve rvačce mu poranila i druhé varle, vytrhnou jí obě [prsní bradavky].¹⁰⁷

Tento právní předpis je z našeho pohledu velmi krutý. Přesto vysvětlení je nasnadě. Muž zastával důležité postavení zploditele potomků, kteří hráli významnou roli jak v náboženském smýšlení (kult předků) tak v hospodářské sféře. Dalo by se říci, že čím více potomků (myšleno mužských) muž měl, tím byl svým způsobem bohatší. Zákon upravuje všeobecně násilí páchané ženami, ať už na ženách či mužích. Ale zdá se, že nebyly výjimkou takové situace, kdy žena záměrně zranila citlivé intimní partie muže. Druhá část zákona tedy trestá ženu tak, jak

¹⁰⁶ Pečírková, 2001; str. 307.

¹⁰⁷ SAZ § 8 (Klíma, 1985; str. 143).

ona poškodila muže. Muž již nezplodí potomky, a tak i jí je odepřena možnost kojit své dítě.¹⁰⁸

Pokud šlo o násilí na ženách či jejich obtěžování, mohly se ženy cítit bezpečně, pokud, jak říká zákon, byla prokázána vina. Muži byl useknut prst za obtěžování vdané ženy nebo uříznut spodní ret za líbání.¹⁰⁹

Případ úkladné vraždy je velmi zajímavý. Svým způsobem je řešen velmi mírně. Předpokládá, že vraždil-li muž či žena, zabili pouze jednu osobu. Trest je smrt pro vraha, ale pouze pokud si to pán domu bude přát. Zřejmě se jednalo pouze o povolení. Následně je nutné, aby obviněný zaplatil náhradu za člena rodiny. Tento způsob je nanejvýše rovný vůči oběma rodinám. Podobně jako vyplácení peněz tchánovi za odebranou sílu z hospodářství, bylo nutné i v takovémto případě vyvážit peněžně ztrátu síly.

*...[Bude-li chtít spo]kojí se s náhradou [(a) jejich (majetek)] si vezme.
Jestliže však vra[zi ve svém] domě nemají nic k odevzdání, dají buď syna nebo
dceru [...] v domě [...], který [...].¹¹⁰*

Zákon dává všem jasnou výstrahu. Pokud dojde k tomuto činu, viník za to draze zaplatí. Jak bylo řečeno výše, v každé takové situaci se

¹⁰⁸ Z anatomického hlediska mít děti může a ke kojení si pak přizve kojnou.

¹⁰⁹ SAZ § 9 (Klíma, 1985; str. 144).

objevuje mnoho vedlejších faktorů. Nelze tedy jednoznačně odhadnout, zda volba padla okamžitě na odevzdání dcery do otroctví. Bohužel takovou možnost nelze ani zavrhnout vzhledem k jejímu nižšímu postavení a hodnotě.

4.1.1.3 Cizoložství a obvinění z cizoložství

Cizoložství stejně jako v kterékoli jiné kultuře bylo i v té asyrské považováno za hříšný, odsouzeníhodný čin, kterému bylo nutné zaprvé zabránit a zadruhé jej tvrdě trestat, pokud k němu přece jen došlo. Muž potřeboval chránit své právo na legitimní potomky a cizoložstvím bylo toto právo ohroženo.¹¹¹ Naštěstí Asyřané rozeznávali, zda šlo o znásilnění, tedy nedobrovolný sexuální akt ze strany ženy, nebo svádění ženou. Tak jako tak šlo o těžký prohřešek, který byl nejčastěji trestán smrtí. Zákon o cizoložství je opatřen i částí, která zabraňuje rodině cizoložníka provést krevní mstu.¹¹²

Některé případy znásilnění však mohly být zlým přičiněním převráceny v cizoložství ve prospěch muže. Stačilo odpřísáhnout, že nevěděl, že je žena vdaná a nebo doznat, že jej sváděla.¹¹³ Tím pádem ženu čekala jistá smrt.¹¹⁴

¹¹⁰ SAZ § 10 (Klíma, 1985; str. 144).

¹¹¹ Pečírková, 2001; str. 307.

¹¹² Driver, Miles, 1935; str. 345.

¹¹³ Driver, Miles, 1935; str. 344.

¹¹⁴ Meier-Tetlow, 2004; str. 131.

Za znásilnění, bylo-li prokázáno, že žena byla přinucena, byl muž popraven. Pokud šlo o vzájemně dobrovolný sexuální styk, byli okamžitě oba usmrceni.¹¹⁵ Objevují se opět i situace, kdy cizoložník nemohl vědět, že žena, se kterou měl pohlavní styk, je vdaná. Tento pachatel je beztrestný a se ženou je naloženo podle vůle manžela. Předpokládalo se tedy, že vždy nesla odpovědnost žena? Nabízí se nám odpověď že nejspíše ano. Povinnosti ženy byly pouze v domácnosti, a tak jejím dalším proviněním je fakt, že opustila domácnost a umožnila tak cizím mužům ji obtěžovat. Podle tehdejšího smýšlení bylo zřejmě zcela logické, že vdaná žena jakožto počestná manželka by nikdy k ničemu takovému nesvolila.

Obšírně se tato pasáž zabývá i možností, že manžel chytil manželku s milencem tzv. in flagranti.

Jestliže někdo dopadl někoho u své manželky, byly provedeny důkazy a byl usvědčen, budou oba usmrceni, (manžel) zůstane bez trestu; jestliže (manžel) jej dopadl a předvedl před krále nebo před soudce, budou provedeny důkazy a bude usvědčen, jestliže manžel usmrtí manželku, bude usmrcen také (její) společník; jestliže manžel uřízne manželce nos, zbaví (onoho) člověka mužství a zohaví mu celý obličej; jestliže nechá manželku bez trestu, ponechá se bez trestu též onen člověk.¹¹⁶

¹¹⁵ SAZ § 13 (Klíma, 1985; str. 144).

¹¹⁶ SAZ § 15 (Klíma, 1985; str. 144-145).

Na příkladu můžeme vidět, že zákon myslel i na rozrušeného manžela, s jehož reakcemi se počítalo. Trest smrti je neměnný, přesto zaznamenáváme jistou mírnost vůči ženě. Možná nadneseně můžeme tvrdit, že uříznutí nosu je pouze pokárání, kdežto pro druhého muže naopak jeho trest je horší než usmrcení.

Celkově vzato zákony o znásilnění pracují s problémem, jako by byli oběťmi samotní muži a tento násilný akt tak znehodnotil jejich majetek a navíc je i společensky zneuctil.¹¹⁷

Pravděpodobně horší než potvrzené cizoložství byla zlá pomluva, která byla mnohdy považována za opovrženímhodnější než samotné cizoložství. Pomluva, která je prokázána za nepravdivou, je trestána fyzickými tresty a pokutou, případně ještě potupným ostříháním hlavy.¹¹⁸ Některé tresty používají k rozsouzení tzv. ordál Řeky („...*půjdou k bohu Řeky*“),¹¹⁹ během kterého se očekávalo zapojení vyšších nadpřirozených sil, které rozhodnou o vině či nevině obviněného.¹²⁰ Žena byla donucena tímto způsobem prokázat svou nevinu pokaždé, neexistovali-li žádní svědci.¹²¹

¹¹⁷ Meier-Tetlow, 2004; str. 132.

¹¹⁸ Pravděpodobně se jedná o stříh vlasů, jaký byl určen otrokům.

¹¹⁹ Klíma, 1985; str. 145.

¹²⁰ Encyclopædia Britannica, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/431352/ordeal> .

Citováno dne: 4.2.2013.

¹²¹ Meier-Tetlow, 2004; str. 132.

4.1.1.4 Zavinění potratu

Způsobení potratu udeřením ženy bylo trestáno zaplacením náhrady, padesáti ranami holí a měsícem vykonávání nucené práce pro krále.¹²² Na tehdejší dobu je tento předpis velmi moderní. A stejně jako v případech pomluvy se zde objevuje trest veřejně prospěšných prací. Přesto se nelze nezamyslet nad tím, zda toto ublížení na zdraví matky i plodu není mnohem horší než cizoložství. A tedy tresty tak nebyly zcela spravedlivé.

Jiné zákony zabývající se způsobením potratu bitím uvádí odlišné tresty než pouze zbitím a nucenými pracemi. V podstatě došlo na vyrovnání v podobě „bitá žena za bitou ženu, život za život“.¹²³

[Jestliže někdo] udeřil něčí [manželku] a způsobil jí potr[at], [manželku toho], kdo [způsobil po]trat něčí manželce, postihnou (stejně ja[ko] ji [posti]hl.

...¹²⁴

Další pokračování tohoto zákonu jasně vyzdvihuje syna jako pokračovatele a tedy mnohem důležitější pohlaví než byla dívka. Proto tresty za potracený plod jsou i v tomto zcela rozdílné. Smrt nenarozeného prvorozeného syna znamenala smrt i pro viníka, kdežto smrt dívky byla potrestána pouze peněžitou náhradou.

¹²² SAZ § 21 (Klíma, 1985; str. 145).

¹²³ Meier-Tetlow, 2004; str. 133.

¹²⁴ SAZ § 50 (Klíma, 1985; str. 154).

Pokud se jednalo o potrat ženy, jejíž děti byly odrostlé a pravděpodobně šlo hlavně o syny, trest byl pouze peněžítý.¹²⁵ Způsobení potratu chrámové prostitutce bylo řešeno opět náhradou „život za život“. Způsobení potratu obyčejné prostitutce bylo řešeno pouze peněžní kompenzací.¹²⁶ Jelikož neměla manžela, byla částka vyplacena přímo jí.¹²⁷ Krutý trest však čekal nastávající matku, která si potrat způsobila sama. Byla nabodnuta na kůl a poté se jí nedostalo správných rituálů a pohřbení.¹²⁸

Z posledního zákona je zjevné, jak moc společnosti záleželo na nenarozeném životě. Ačkoli tento závěr je velmi povrchní, protože asyrské pojmání života se zdá být silně ambivalentní. Nenarozený život, jednalo-li se o chlapce, byl uznáván, ale dívka nebyla žádoucí. Přesto přeci muži ani ženy nemohou fungovat bez toho druhého, pokud budeme hovořit pouze o rozmnožování. Z předpisů je cítit, že tak, jak se zachází se ženou v zákonech, vyjadřuje její společenskou méněcennost. Jedinou její kvalitou bylo patrně rození synů a tím posilování rodiny i státu. Proto například svévolný potrat je vnímán jako porušení povinností ženy vůči manželovi i králi. Je na ní aplikován trest za zabití, zároveň trest za zmaření možného mužského potomka a také trest za pokus o opuštění manželských povinností. Rodiny byly spojeny krví a krevní pouto mezi matkou a dítětem bylo posvátné. Ženy byly vnímány jako ty, které se mají zasloužit o budování státu tím, že budou rodit děti. Tímto

¹²⁵ SAZ § 51 (Tamtéž).

¹²⁶ SAZ § 52 (Klíma, 1985; str. 154).

¹²⁷ Meier-Tetlow, 2004; str. 133.

Více v kapitole 6.6.1.2.

¹²⁸ SAZ § 53 (Klíma, 1985; str. 154).

činem tedy brojila proti státu, který zároveň podkopávala. Nesměla být tedy ani pohřbena, protože byla prolita krev, která se považovala za nečistou a mohla tak otrávit celou zemi.¹²⁹

4.1.1.5 Tresty a postihy

Konec tabulky A je vyhrazen pro krátké předpisy týkající se trestní praxe. Ve všech případech je nutné, aby tresty byly vykonány před soudem a byl o nich zpraven tzv. *kallû*.¹³⁰

Mimo tresty [stanovené na něčí manželku] napsané v (této) tabulce, manžel může svou ženu [zmrskat], vytahat (za vlasy), poranit nebo prov[rtat jí] uš[i].

*Nebude mu to přičítáno za vinu.*¹³¹

Tento poslední předpis v podstatě povoluje nakládat se ženou dle manželovy či otcovy libosti snad jen s ohledem na to, aby ji nezmrzačil.

Ačkoli se stejná verze trestu pro oba zdá rovnostářská. Celkově vzato tresty vykonané na ženě a následně aplikované na spoluviníka, ať už násilníka, cizoložníka aj. ho degraduje na úroveň ženy, tedy do podružného postavení majetku manžela a otce. Můžeme si také všimnout,

¹²⁹ Meier-Tetlow, 2004; str. 138.

¹³⁰ Klíma, 1885; str. 95.

Termín označuje „úředníka zodpovědného za předvolávání lidí k veřejným pracím“ (Civil a kol., 1971; str. 83).

¹³¹ SAZ § 59 (Klíma, 1985; str. 156).

že zákony tabulky A se zaobírají pouze právními problémy týkající se vdaných žen. Neupravuje tedy ani tak ženská práva jako spíše jejich povinnosti.

4.2 Harémové edikty

Vedle středoasyrských zákonů se z období vlády Tiglatpilesara I. (pol. 14. stol. do zač. 11. stol. př. n. l.)¹³² zachovaly Harémové edikty, které se týkají královského dvora a harému.

Nejvíce prostoru je věnováno především předpisům pro harém, který byl vyhrazen pro královnu-matku, všechny vladařovy „manželky“, dvorní dámy, služebnice, eunuchy a další přidružené služebnictvo.¹³³ Harémové edikty a předpisy dvora zahrnují souhrn dvacet tři opatření zvaných *riksū*,¹³⁴ které nám ukazují uspořádání služebních a společenských vztahů na asyrském dvoře od 14. do 12. stol. př. n. l.¹³⁵

Královský harém měl své specifické předpisy. Rozdíl mezi harémovou ženou, *bīt sinništi*,¹³⁶ a obyčejnou ženou byl jedině v tom, že ženy z harému žily v paláci jako ve zlaté kleci. Ženy nebyly odděleny pouze harémovými zdmi od paláce ale i od celého okolního světa. V takovém ryze ženském prostředí proto mimo jiné panovala nuda, ale

¹³² Od Aššur-uballita I. (1365-1313 př. n. l.) do Tiglatpilesara I. (1115-1076 př. n. l.). Viz kapitola 3.2.

¹³³ Klíma, 1979; str. 99.

¹³⁴ Termín znamená „spoutat někoho závaznou smlouvou“ (Biggs a kol., 1999; str. 91).

¹³⁵ Klíma, 1979; str. 111.

¹³⁶ Termín znamená „harémová žena“ (Solvang, 2003; str. 51).

také vznikaly intriky ovlivňující královský dvůr.¹³⁷ Proto bylo nutné, aby asyrský panovník zamezil takovým klepům a intrikám opustit toto místo.¹³⁸

Mezi harémové zaměstnance patřily i porodní báby a ženy *qadištu*.¹³⁹ Aby si králové zajistili sexuální čistotu svých žen, jediní muži, kteří směli pracovat v harému, byli pouze eunuchové. Pokud se do harému dostal nevykastrovaný muž, byl potrestán useknutím nohy od kotníku níže.¹⁴⁰ Do harému tak měl povolený vstup pouze samotný panovník.¹⁴¹ Přesto i eunuchové museli mít povolení palácové stráže. Bylo jim přísně zakázáno odposlouchávat ženy, pokud se bavily mezi sebou a nebo zpívaly, pod trestem sto ran holí nebo utětí ucha.¹⁴² I hovořit se ženami bylo povoleno jen na určitou vzdálenost a na velmi krátkou dobu.¹⁴³ Služky nesměly bez svolení krále opustit harém. Harémové výnosy je však chránily před přílišným týráním od svých znuděných paní, kterým hrozil tvrdý trest, pokud byly příliš kruté nebo dokonce služebné přivodily svým krutým zacházením smrt. Stejně tak neměly dámy povoleno opustit harém nebo se hádat.¹⁴⁴

¹³⁷ Solvang, 2003; str. 57.

¹³⁸ Pečirková, 2001; str. 309.

¹³⁹ Tento termín znamená „žena se zvláštním postavením“ (Brinkman a kol., 1982; str. 48). Více v kapitole 6.6.1.

¹⁴⁰ Meier-Tetlow, 2004; str. 142.

¹⁴¹ Meier-Tetlow, 2004; str. 143.

¹⁴² Pečirková, 2001; str. 309.

¹⁴³ Meier-Tetlow, 2004; str. 143.

¹⁴⁴ Pečirková, 2001; str. 309.

Krev byla považována za nečistou, a tak, měly-li ženy menstruaci, nesměly se dostat do přítomnosti krále. Král by byl považován za rituálně nečistého a nemohl správně sloužit bohům.¹⁴⁵

I přes striktní zákony a omezení byly mnohé z nich šikovnými obchodnicemi, které využívaly svůj značný majetek k investicím nebo obchodování s otroky. V pozdějším novoasyrském období se některé tyto palácové ženy proslavily svými zásahy do politiky státu.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Pečirková, 2001; str. 309.

¹⁴⁶ Pečirková, 2001; str. 309.
Více v kapitole 6.1.

5 STRUKTURA SPOLEČNOSTI

Typickým charakterem mezopotamské společnosti je její přísné třídní uspořádání, které lze nalézt jak u obyvatel Asýrie tak i Babylónie. Lidé svým původem spadali do tří možných skupin. Nejnižší skupinou bez práv byli otroci. Otroci se mohli již v domě vlastníka narodit nebo byli odkoupeni. Jejich majitelé nemuseli být pouze jednotlivci, mnoho otroků spadalo do sféry chrámu a paláce. Mohli se jimi stát také prodaní členové rodin a domácností, které se dostaly do finanční tísně a pán domu je díky svému přirozeně nadřazenému postavení v rodině prodal, aby se vykoupil z velkého dluhu.¹⁴⁷ Často se otroci také dováželi, nejčastěji takovými otroky byly mladé ženy nadané zvláštními schopnostmi nebo jinými kvalitami.¹⁴⁸ Otroci na důkaz podřízenosti a vlastnictví mohli být ocejchováni jménem svého pána nebo nosit jiné výrazné znamení.¹⁴⁹ Za obecné poznávací znamení se však považoval specifický sestřih vlasů.¹⁵⁰

Druhou skupinou byli svobodní lidé. Za svobodné obyvatelstvo se směli považovat téměř všichni ostatní členové společnosti včetně vysoko postavené elity. Pro přehlednost je můžeme rozdělit do majetné a nemajetné skupiny svobodných lidí. Z tohoto hlediska je pak nahlížení na jejich svobodu úplně jiné, protože lidé z vyšších tříd požívali díky svému sociálnímu postavení mnohem více výhod a svobody, kterou bezpochyby

¹⁴⁷ Viz kapitola 4.1.1.

¹⁴⁸ Oppenheim, 2001; str. 65.
Více v kapitole 6.8.

¹⁴⁹ Oppenheim; str. 66.

¹⁵⁰ Mesopotamia social structure, www.slideshare.net/coldcanada/mesopotamian-social-structure-11827004. Citováno dne: 28.1. 2013.

také přinášelo bohatství.¹⁵¹ Nemůžeme tedy v právech srovnávat krále a rolníka. Přesto společným rysem obou těchto skupin byla svoboda omezená pouze tradicemi, tím co je morální, a vydanými zákony. Nejdůležitějším rysem ale bylo, že se nepovažovali za vlastnictví někoho druhého.¹⁵²

5.1 Asyrská společnost

Pro svobodné obyvatelstvo Asýrie bez rozdílů sociálního postavení nebo majetkového vlastnictví bylo povinností, aby každý svobodný občan platil státu daně a plnil povinnost *ilku*.¹⁵³ Tato povinnost mohla být zrušena pouze zvláštním královským výnosem.¹⁵⁴

Společenské vazby fungovaly pomocí složité sociální sítě vzájemných závislostí a závazků, ať už k vyšším institucím nebo mezi jednotlivci. Třída otroků nebyla příliš početná, a dá se říci, že početně byla přesažena mezitřídou tzv. „polosvobodných“. „Polosvobodní“ byli původně prosté svobodné obyvatelstvo nazývané *aššurāiu*,¹⁵⁵ asyrský muž. Tito lidé byli nejčastěji deportovaní zajatci nebo zadlužení lidé. Často byli doslova součástí půdy, kterou obdělávali, protože se tyto

¹⁵¹ Nejvíce se s tímto fenoménem setkáváme u žen pocházejících z vyšších vrstev. Viz kapitola 6.

¹⁵² Mesopotamia social structure, www.slideshare.net/coldcanada/mesopotamian-social-structure-11827004. Citováno dne: 28.1. 2013.

¹⁵³ Pokud byla jednotlivci pronajata půda, kterou mohl obhospodařovat, vyplývala z toho povinnost *ilku*, která zavazovala nájemníka k odvedení určité práce jako protislužbu za propůjčení půdy patřící vladařovi. Šlo převážně o manuální práce, například stavební (Gelb a kol., 1960;str. 80).

¹⁵⁴ Pečírková, 2000; str. 138.

pozemky podle smluv prodávaly i s nimi.¹⁵⁶ Podobně jako se tímto způsobem prodávali i otroci.

Úzkou skupinou, jak bylo již řečeno, byla elita. Přesto se zdá, že existovaly skupiny bohatých obchodníků, vlastníků půdy, kteří nebyli přímo zapojeni do státního aparátu a díky svému zbohatnutí se mohli řadit mezi společenskou elitu. Sociální postavení se převážně dědilo z otce na syna. Existovaly však možnosti jak toto lepší postavení získat. Tyto možnosti často nabízely chrámy, armáda aj.¹⁵⁷ Nicméně je velice pravděpodobné, že ani tato příležitost nezaručila zlepšení ekonomické a sociální situace pro nejchudší a nejprostší obyvatelstvo.

5.1.1 Asyrská rodina

Rodina fungovala od pradávna jako základní struktura státu i společnosti a je samostatnou jednotkou, která spojuje jedince určitou vazbou (pokrevní či sňatkem, případně osvojením). Základní typy rodin jsou nukleární (rodiče a děti) a rozšířená (žijí zde další příbuzní). V případě mezopotamské společnosti rozumíme rodinou spíše druhý typ. Mezopotamské rodiny se sdružovaly a vytvářely klan, který vlastnil půdu, na které společně hospodařil.¹⁵⁸ Oba druhy rodin měly ekonomické, biologické (reprodukční), sociální a náboženské (kult předků) funkce.

¹⁵⁵ Je srovnáván s *muškénem* v Chammurabiho zákoníku. Přepis tohoto slova není jednotný (Klíma, 1985; str. 93).

¹⁵⁶ Pečírková, 2000; str. 138.

¹⁵⁷ Pečírková, 2000; str. 139.

¹⁵⁸ Prosecký a kol., 1999; str. 323-324.

Poměr mezi rodiči a dětmi měl patriarchální charakter, ke kterému tato společensko-hospodářská jednotka dospěla během tisíciletého vývoje.¹⁵⁹ Vztah mezi mužem a ženou chápeme jako dva rozdílné světy. Sociologové hovoří o odlišném dvojím postavení muže a ženy v rodině. Žena je viděna jako ta, jež se stará o domácnost doma, a muž je ten, který vystupuje veřejně. Stará se o rodinou pověst, rodinu živí a je hlavou domácnosti. Stejně tak je nahlíženo i na různé aktivity, které vykonávali muži a ženy jako typicky ženské nebo typicky mužské, přesto spolu propojené a na sobě závislé.¹⁶⁰

Podle Therborna má patriarchát dva základní vnitřní aspekty – vláda otce a vláda manžela, přesně v tomto pořadí.¹⁶¹ Hlava rodiny měla pouze jednu ženu a jednalo se tak o monogamní vztah, který byl platný pro celou společnost.¹⁶² Pouze v určitých případech, kdy nemohla mít žena děti, mohl pojmout „za manželku“ muž ženu i z nesvobodného obyvatelstva. Později po narození potomků měla hlavní žena právo rozhodnout o dalším setrvání této náhradní matky v rodině.¹⁶³

Asyrská žena byla na rozdíl od babylónské ženy mnohem méně svobodná ve společenské a právní sféře, výjimku tvořily vysoce postavené ženy od dvora. Celkově vzato byl ale vztah ženy a muže nerovnocenný. Žena byla považována za dceru, později manželku. Teprve když se stala matkou, stala se právoplatným a do jisté míry

¹⁵⁹ Klíma, 1979; str. 245.

¹⁶⁰ Možný, 1990; str. 99-101.

¹⁶¹ Therborn, 2004; str. 13.

¹⁶² Oppenheim, 2001; str. 67.

Polygamie byla povolena pouze panovníkovi, kterého k ní vedly diplomatické důvody (Pečirková, 2001; str. 308).

¹⁶³ Prosecký a kol., 1999; str. 324.

rovným členem rodiny.¹⁶⁴ Svůj společenský statut přenášela i na své děti, i kdyby děti byly počaty s otrokem.

Vdané ženy i bez práva na majetek, byly právně zodpovědné za dluhy a zločiny svého muže. Pokud například muž zemřel před vykonáním poprav, byla popravena žena. Zákony sice ženám dávaly právní subjektivitu, přesto aplikovanou na jejich podřízený statut, čímž z nich patriarchální stát dělal oběti.¹⁶⁵

Dědičné právo operovalo pouze s přítomností synů, dcery se staly dědičkami, pokud neměly žádné bratry. V případě absence mužských potomků si však rodiče mohli adoptovat z řad otroků i svobodných občanů syny. Ty pak otec učil svému řemeslu, které tradičně přecházelo z otce na syna.¹⁶⁶ Právo dovolovalo, aby otec měl poslední slovo i v adoptování syna otrockého postavení. Pokud došlo k porušení povinností adoptovaným potomkem, ať to byl muž či žena, mohl pán domu zrušit tuto smlouvu a adoptovaný/á se tak mohl/a dostat zpět do svého podřízeného postavení.¹⁶⁷

Synové zpravidla zůstávali v domě svého otce a hospodařili, naopak dcery opouštěly po svatbě rodný dům. Jen zřídka se stávalo, že se do domu přiženil muž. Tím pádem se dostal pod úroveň tchána

¹⁶⁴ Klíma, 1979; str. 245.

¹⁶⁵ Meier-Tetlow, 2004; str. 134.
Viz kapitola 4.1.1.

¹⁶⁶ Prosecký a kol., 1999; str. 324 a 68.

¹⁶⁷ Sayce, 2008; str. 34-35.

v rodinné hierarchii a stejně tak i děti narozené v tomto *erēbu*¹⁶⁸ manželství.¹⁶⁹

5.1.1.1 Uzavření manželství

Věk, který se považoval za vhodný pro uzavření sňatku, je nejasný kvůli velmi nízkému počtu pramenů týkajících se těchto záležitostí. Nicméně podle jednoho paragrafu středoasyrských zákonů týkajícího se zaopatření ženy, jejíž muž zemřel nebo zmizel, se zdá, že nejvhodnějším věkem pro uzavření sňatku bylo deset let.¹⁷⁰ Zpravidla však šlo o sňatek staršího muže a mladší ženy – žena mezi 14-20 lety, muž mezi 26-32 lety.¹⁷¹

Sňatek byl uzavřen dohodou zvanou *riksātu*¹⁷² dvou rodin nikoli na základně nějakých citových závazků ženy a muže. Muž pak obdaroval svého budoucího tchána obvěněním tzv. *terchatum*,¹⁷³ které muselo být vráceno, pokud z jakýchkoli důvodů ke sňatku nedošlo.¹⁷⁴ Badatelé se domnívají, že tyto hodnotné dary byly považovány za jakousi protiplatbu za ztrátu síly v tchánově hospodářství nebo jakési odškodnění ztráty panenství. Výše částky byla rovna ceně za otrokyni.¹⁷⁵ V každém případě

¹⁶⁸ Slovo znamená „vstoupit“ (Biggs a kol., 1999; str. 40).

¹⁶⁹ Klíma, 1963; str. 153.

¹⁷⁰ Roth, 1987; str. 716.

SAZ § 43.

¹⁷¹ Roth, 1987; str. 737.

¹⁷² Tento akkadský termín znamená „uzavřít závaznou smlouvu“ (Biggs a kol., 1999; str. 104).

¹⁷³ Termín doslova označuje „obvěnění“ (angl. bridewealth) (Biggs a kol., 2006; str. 350).

¹⁷⁴ Prosecký a kol., 1999; str. 324.

¹⁷⁵ Klíma, 1963; str. 154.

toto obvěnění bylo jen malou částkou za to, že získal ženu (pracovní sílu, možnost zplodit s ní syny,...) a věno, což pro něj celkově vzato bylo dobré finanční obohacení. Některé ženy své věno mohly využít k vlastnímu hospodaření bez dohledu svého manžela, neboť věno byla jediná svoboda, kterou žena měla.

Rodiče obdarovali svou dceru svatebním darem *biblu*,¹⁷⁶ což bylo nejčastěji jídlo a jiné požitiny.¹⁷⁷ Obřad byl strohý. Muž pouze řekl „Jsi moje žena.“ a na hlavu své ženy položil závoj (znak vdané a tedy počestné ženy).¹⁷⁸ Poté muž sepsal tabulku *nudunnû*,¹⁷⁹ kterou můžeme považovat za předmanželskou smlouvu. V případě jeho smrti pak bylo o ženu postaráno na základně této smlouvy.¹⁸⁰ Asyrská žena dostala i šperky, možná korunku nebo tiáru na hlavu, které sice náležely muži, ale po její smrti přešly jako dědictví na její potomky. Pokud nebylo dětí, dostali je manželovi bratři.¹⁸¹ Žena poté odešla do domu svého manžela i se svým věnem, které bývalo vyšší než cena darů určených jejímu otci.¹⁸²

Věno žena získala jako náhradu za dědictví, na které neměla vedle svých bratrů téměř nárok. Po její smrti pak také toto věno přešlo na její děti. Během manželství však mohla s věnem nakládat, jak chtěla. V případě zániku manželství jí muž musel vyplatit tuto částku zpět. Pokud dívka pocházela z bohaté rodiny, věno nezahrnovalo pouze

¹⁷⁶ Termín znamená „svatební dar“ (Gelb a kol., 1965; str. 219).

¹⁷⁷ Prosecký a kol, 1999; str. 406.

¹⁷⁸ Více v kapitole 6.6.1.

¹⁷⁹ Akkadský výraz označuje „dar manželce“, který zajistí její živobytí po smrti manžela (Brinkman a kol., 1980; str. 310).

¹⁸⁰ Viz kapitola 4.1.1.

¹⁸¹ Klíma, 1963; str. 155.

¹⁸² Klíma, 1963; str. 154.

peníze, ale v některých případech i otroky, nábytek, dobytek nebo ovce.¹⁸³ Záleželo na sociálním postavení rodiny, ze které žena pocházela.

Asyrská manželství byla dvojího druhu. Pokud hovoříme o standardním manželství, máme na mysli, že žena odešla se svým mužem do jeho domu. Tato manželství byla nejběžnější a je jim tak věnováno nejvíce prostoru ve středoasyrském zákoníku. Druhým typem bylo výše zmíněné *erēbu* manželství, kde naopak muž navštěvoval svou ženu i děti v domě tchána. Tato situace byla zřejmě výjimečná a dočasná a v nepřítomnosti otce se o rodinu staral ženin starší bratr.¹⁸⁴

Doklady o asyrské svatbě lze vyčíst z tabulky A středoasyrských zákonů. Ačkoli se nám nenabízí konkrétní případy svatebního obřadu, můžeme se dozvědět mnoho informací, jak svatba probíhala.

Nejprve proběhly zasnuby, při nichž muž vylil ženě na hlavu olej. Sňatek byl uzavřen při hostině a oficiálně potvrzen, když si manžel manželku odvedl do svého domu. V té chvíli původní rodina ženy ztrácela na dívku nárok.¹⁸⁵ V jednom případě jde o majetek ve formě svatebních darů. Byly-li přineseny kovové mísy k hostině, již nebyly vráceny.¹⁸⁶ Šlo tak s největší pravděpodobností o právní péči v případě sporu o některé „zapůjčené“ předměty nebo pokusy o zcizení. V okamžiku „vylití oleje na hlavu něčí dcery“ se staly veškeré přinesené kovové (a tedy jistě drahé) předměty svatebními dary.

¹⁸³ Sayce, 2008; str. 19.

¹⁸⁴ Driver, Miles, 1935; str. 137-139.

¹⁸⁵ Meier-Tetlow, 2004; str. 127.

¹⁸⁶ SAZ § 43 (Klíma, 1985; str. 151-152).

Z jiných předpisů se můžeme dozvědět, že bylo očividně běžné, že docházelo k různými událostem, které mohly celou svatbu zkatit. Mohlo se jednat o smrt nastávajícího manžela popřípadě jeho úprk. Ženin osud byl opět v rukou muže, tentokrát jejího budoucího tchána, který ji mohl provdat za jiného ze svých dalších synů. V případě smrti syna i tchána mohla být provdána za syna onoho mrtvého nastávajícího (tudíž se jednalo o druhou nebo další ženu).¹⁸⁷

Tabulka A se také podrobněji zabývá situací, kdy muž coby věřitel vlastní dívku jako zástavu za dluh rodiny. Jelikož tato skutečnost dovozovala nakládat majiteli dívky podle své vůle, bylo nutné tuto oblast ošetřit příslušným zákonem. Pro provdání dcery bylo nutné od věřitele dívku vyplatit, popřípadě by její místo zastoupil ten, kdo ji dal věřiteli (pravděpodobně tedy otec).¹⁸⁸ Pokud však byla žena týrána, mohla svobodně odejít. Pravděpodobně se tak jednalo o jakýsi první náznak zákona o „domácím násilí“.

Pokud chtěl věřitel dívku provdat, musel nejdříve získat svolení jejího otce. Nebyl-li otec naživu, bylo třeba svolení bratrů, kteří měli lhůtu jednoho měsíce na vyplacení. Po uplynutí této doby mohl dívku věřitel provdat nebo „prodat“ za vyšší cenu než byl dluh.¹⁸⁹

Středoasyrské období nám nabízí spíše pevné doklady legální „praxe“, kdežto novoasyrské období přináší konkrétní případy převážně předsvatebních smluv.¹⁹⁰ Mimo jiné se také v této době rozšiřují práva žen

¹⁸⁷ Viz kapitola 5.

¹⁸⁸ SAZ § 39 (Klíma, 1985; str. 150).

¹⁸⁹ Meier-Tetlow, 2004; str. 129.

¹⁹⁰ Viz kapitola 6.3.1.

i co se týče věna. Pokud muž odstoupil od sňatku, ztratil tím právo nejen na věno ale i obvěnění, které přinesl darem tchánovi. Toto obvěnění získává na významu a je oficiálně pojímáno jako „cena za nevěstu“. Opustil-li muž domácnost kvůli jiné ženě, věno získala žena zpět; v případě nezaviněného rozvodu musel muž vyplatit dvojnásobnou cenu věna.¹⁹¹

5.1.1.2 Zánik manželství

Ukončením manželství se rozumí zapuzení (tedy rozvod), smrt jednoho z manželů (v případě těchto zákonů se hovoří o smrti manžela) či pohřšování. Vdova v Asýrii měla za určitých podmínek povinnost vzít si za manžela bratra svého muže, šlo o tzv. levirát. Pokud se jednalo o vdovce, tak si bral sestru své mrtvé ženy, což byl tzv. sororát.¹⁹²

Asyrská manželka podléhala řadě zákonů, které uváděly, v jakém případě může být manželství zrušeno. Při zapuzení nemusel manžel ženu vyplatit (získávala zpět své věno). Při rozvodu *erēbu* manželství muž odcházel z domu s nárokem na šperky, které dal své ženě při sňatku. Nedostal ale zpět obvěnění.¹⁹³

Předpisy tabulky A zabývající se touto problematikou o osud ženy opravdu dbají. Ovdovělá žena nikdy nezůstala bez manžela nezajištěná. Tak jako v dědičném právu dědí synové veškerý majetek, dědí tímto

¹⁹¹ Prosecký a kol., 1999; str. 224.

¹⁹² Klíma, 1963; str. 156.

¹⁹³ Klíma, 1963; str. 157.

Viz kapitola 5.1.1.

způsobem po otci i povinnosti starat se a živit svou matku.¹⁹⁴ V tomto případě měla žena povinnost vykonávat stejné práce, jako by žil její muž a svým synům tak sloužit.¹⁹⁵ Pokud neexistují žádní mužští členové její rodiny, je svým způsobem svobodná a může si svůj život zařídit podle své libosti.

*Jestliže vdova vstoupí do domu někoho, cokoliv (tam) přinese, všechno (případně) manželovi; a jestliže někdo vstoupí k nějaké ženě, cokoliv (tam) donese, všechno (případně) ženě.*¹⁹⁶

Směrnice týkající se pohřešování je velmi obsáhlá. Vyplývá z ní povinnost manželky vyčkat návratu manžela do pěti let. Mezitím se její synové musejí o matku starat. Po uplynutí povinné doby čekání se žena smí vdát a minulý manžel na ni nemá již dále právo. Zvláštní situace však nastává, pokud muž byl odveden do zajetí. Pokud bude uznáno, že byl zajat, má právo na svou ženu, ale musí jí nahradit druhému muži tím, že mu dá ženu jinou.¹⁹⁷ Jak toto fungovalo v praxi se můžeme bohužel jen domýšlet.

Rozvod většinou inicioval muž. Neexistují zmínky o tom, že by o něj požádala žena.¹⁹⁸ Rozvod proběhl většinou pouze tehdy, pokud byl

¹⁹⁴ SAZ § 33 (Klíma, 1985; str. 149).

¹⁹⁵ Meier-Tetlow, 2004; str. 128.

¹⁹⁶ SAZ § 35 (Klíma, 1985; str. 149).

¹⁹⁷ SAZ § 36 (Klíma, 1985; str. 149-150).

¹⁹⁸ Meier-Tetlow, 2004; str. 129.

pár bezdětný, což vedlo manžela k obvinění ženy z neplnění manželských povinností.¹⁹⁹ Ženino „odstupné“ tak záviselo na dobré vůli manžela. Nicméně většina rozvodových řízení jak v naší době tak i v asyrské společnosti se potýkaly s vášněmi a negativními emocemi. Nelze tedy očekávat, že žena dostala nějaké vyrovnání, i když tato možnost v zákoně uvedena byla.

*Jestliže někdo zapudí svou manželku, chce-li, dá jí něco; nechce-li, nedá jí nic; odejde s prázdnýma rukama.*²⁰⁰

K tomu, aby žena z manželství odešla s prázdnýma rukama, došlo pokud ji muž obvinil, že zanedbala péči o něj i o domácnost. Nicméně i žena mohla vznést obvinění vůči manželovi kvůli nevhodnému chování. Bylo-li toto obvinění potvrzeno, žena dostala zpět své věno a vrátila se zpět do domu otce.²⁰¹ V případě *erěbu* manželství vše zůstávalo v domě tchána, muž si pouze mohl odnést své věci.²⁰²

Bylo přísně zakázáno, aby se muž rozešel se ženou, pokud onemocněla, a aby se jí tímto způsobem zbavil. Povinností muže, ač tomu

¹⁹⁹ Jastrow, 1921; str. 9.

²⁰⁰ SAZ § 37 (Klíma, 1985; str. 150).

²⁰¹ Jastrow, 1921; str. 9.

²⁰² Meier-Tetlow, 2004; str. 129.
SAZ § 27 (Klíma, 1985; str. 147).

mnoho předpisů příliš nenasvědčuje, bylo podporovat a živit ženu ve své domácnosti, o kterou se žena starala.²⁰³

5.1.1.3 Domácnost

Hlavou domácnosti byl otec nebo děd, podle toho o jakou šlo domácnost (*erēbu* nebo standardní manželství). Hierarchie zahrnovala po pánu domácnosti jeho bratry, pokud se nacházeli v domácnosti, a poté jeho syny. Samostatnou hierarchii podléhající hlavní rodinné hierarchii měly členky domácnosti. Na vrcholu stála manželka pána domu nebo jeho matka, byla-li na živu. Tak jako tak však musely všechny ženy poslouchat dospělé muže.²⁰⁴ Mladá neprovdaná dívka se nazývala *batussu*,²⁰⁵ která teprve po svém provdání získala začala být považována za dospělou ženu.²⁰⁶

Většina dívek se již od svého dětství připravovala na svou roli manželky a matky, pečovatelky o domácnost. Učily se dovednostem, jakými bylo například mletí obilí a získávání mouky, vaření nebo připravování domácího piva, tkaní a šití oděvů. S rolí matky přicházela první zkušenost s porodem a starostí o dítě, která donutila ženy naučit se

²⁰³ Jastrow, 1921; str. 9.

²⁰⁴ Roth, 1987; str. 731-732.

²⁰⁵ Označení znamená „mladá, fyzicky vyzrálá dívka vhodná ke vdávání“ (Gelb a kol., 1965; str. 173).

²⁰⁶ Označené logogramem SAL (Roth, 1987; str. 732).

některým léčitelským dovednostem, mezi něž patří například jak pomoci nemocnému dítěti či asistovat přímo při porodu coby porodní báby.²⁰⁷

²⁰⁷ Ancient Mesopotamia: The Role of Women,
www.oi.uchicago.edu/OI/MUS/ED/TRC/MESO/women.html . Citováno dne: 30.1. 2013.
Více kapitola 6.7.

6 POSTAVENÍ ŽENY V ASYRSKÉ SPOLEČNOSTI

V této části práce se zaměřím na postavení žen, jejich povinnosti a práva, která jim z těchto povětšinou významných pozic vyplývaly. Jedná se o ženy nějak spojené z palácem nebo chrámem, které lze nalézt v pečlivě vedených análech, seznamech zaměstnanců nebo právních dokumentech. Poskytují nám informace o různých ženách objevujících se nejen napříč novoasyrským obdobím, jejichž pozadí je však mlhavé a tedy otevřené pro teorie badatelů.

Nejvíce dokladů se zabývá převážně královským dvorem, tedy nejvýše postavenou královskou rodinou, vyšší elitou nebo i rodinami, které sice v paláci nežily, ale měly zde své kontakty. Tyto ženy byly spřízněné s někým žijícím v paláci nebo byly manželkami vysoce postavených hodnostářů.²⁰⁸ Často měly k dispozici velký majetek (pozemky, domy i vlastní personál) a vliv. Přesto většina z nich zůstává v anonymitě,²⁰⁹ neboť nápisy na monumentálních stavbách zpravidla jmenují, až na výjimky, jen krále. Naopak nejplodnější informace získáváme z královských archivů, kam byly ukládány všechny informace.²¹⁰

Některé ženy z těchto společenských kruhů se staly natolik významnými, že jim bylo dopřáno nejvyšší pocty a jejich jméno bylo vytesáno vedle králova jména a titulů. Hovoříme právě o těch několika

²⁰⁸ Svärd, 2012; str. 198.

²⁰⁹ Pečírková, 2000; str. 71.

²¹⁰ Melville, 2004; str. 39.

královnách, jako byly například Sammu-ramāt, manželka Šamši-Adada V. (823-811 př. n. l.), nebo Naqīa, manželka Sinacheriba (704-681 př. n. l.).

Ve službách královen často sloužily ženy, které se staraly o královninu domácnost a jejich finance. Tyto ženy byly označeny asyrským termínem *šakintu*²¹¹ a byly v mnoha směrech nezávislé tak, že mohly svobodně nakládat s osobním životem. Moc v souvislosti s ženami v asyrské či celkově mezopotamské společnosti znamenala určitou volnost a nezávislost.²¹² Ty, pokud můžeme soudit, ženy jako byly královny či ženy *šakintu*, do určitých mezí měly. Ženy zastávaly ale také neobvyklé funkce písařek, často ve službách královny, respektive *šakintu*. Nalezneme zde ale i typicky ženská „zaměstnání“. Ať už se jednalo o kněžky, královské konkubíny či obvyčejnější funkce jako přadleny, valchářky, hudebnice a další.

6.1 Královny

Nejvýše postavenou ženou v asyrské říši byla žena označovaná akkadsky *sēgallu*, logogramem MÍ.É.GAL. Přesto tento termín neznamena královna nýbrž „žena z paláce“.²¹³ Označení královna, *šarratu*,²¹⁴ náležel pouze bohyním nebo ve vzácných případech královnám v cizích krajích, které vládly svým jménem.²¹⁵ Někdy bylo žen užívajících titul MÍ.É.GAL více, ne všechny však byly považovány za královny. Některé byly pouze

²¹¹ Slovník překládá toto slovo jako „ženu ve vedení“ či „ženu v čele královského harému“ (Brinkman a kol., 1989; str. 165).

²¹² Svärd, 2012; str. 48.

²¹³ Svärd, 2012; str. 90.

²¹⁴ Doslova znamená „královna“ (Brinkman a kol., 1992; str. 72).

²¹⁵ Svärd, 2012; str. 90.

druhými manželkami, kterým bylo povoleno tento titul používat.²¹⁶ Za zdmi ženské části paláce existovala jen jediná MÍ.É.GAL, mezi palácovými ženami to však byl sporný titul.²¹⁷

Mimo hlavní manželky krále se MÍ.É.GAL stávaly také vyvdané zahraniční princezny, které titul dostaly symbolicky, aby nebyla uražena jak jejich čest tak hrdost jejich královských otců.²¹⁸

MÍ.É.GAL se objevuje někdy i ve vládách dvou po sobě jdoucích panovníků. Přesto nemusela být matkou předchozího krále,²¹⁹ jako tomu bylo u Mullisu-mukannišat-Ninua, MÍ.É.GAL Aššurnasirpala II. (883-859 př. n. l.) a Salmanasara III. (858-824 př. n. l.), nebo Iabâ/Banītu, MÍ.É.GAL Tiglatpilesara III. (744-727 př. n. l.) a Salmanasara V. (726-722 př. n. l.). Výjimku tvoří pouze Sammu-ramāt, která byla MÍ.É.GAL Šamši-Adada V. (823-811 př. n. l.) i MÍ.É.GAL a zároveň matkou Adad-nārārīho V. (754-745 př. n. l.).²²⁰ Další královny se objevují pouze jednou v souvislosti s vládou panovníka.

Královny vlastnily paláce a domácnosti včetně sloužících po celé říši a byly respektovány i velmi vysoko postavenými hodnostáři. Aktivně se podílely na podpoře chrámů i částečně v politice. Pokud byly zároveň i matkami korunních princů získávaly další výhody ony i jejich synové. Přesto matky králů nebyly vždy MÍ.É.GAL, tedy hlavní ženou. Králova matka neměla žádnou oficiální roli, přesto se skrze svého syna mohla

²¹⁶ Melville, 2004; str. 43.

²¹⁷ Melville, 2004; str. 47.

²¹⁸ Melville, 2004; str. 47.

²¹⁹ Svärd, 2012; str. 92.

²²⁰ Svärd, 2012; str. 92.

dopracovat k výhodám plynoucím z královy potřeby legalizovat svou vládu.²²¹

Králové si vybírali své královny z asyrské aristokracie. Nejméně polovina ze známých královen má akkadská jména (Mullissu-mukannišatt-Ninua, Ešarra-chamat, aj.), druhá polovina nese západosemitská jména (Iabâ, Atalia, aj.), která byla mezi Asyřany v 8. a 9. stol. př. n. l. oblíbená.²²²

Nejvýznačnějším nálezem, který nám osvětlil příběhy několika následujících královen, byl objeven v Nimrudu (Kalchu). Vykopávky v letech 1988 a 1989 odhalily královskou hrobku, označovanou římským číslem II, ve které bylo nalezeno několik těl a bohatá pohřební výbava. Jednalo se o hrobku královen z 8. stol. př. n. l.²²³ Mimo jiné mezi kostrami vysoce postavených eunuchu, dětí a palácových žen byly nalezeny i pozůstatky těl tří královen Iaby, Banītu a Atalie.²²⁴ Důležitá je však výbava, která obsahuje šperky i různé druhy zlatých nádob či jiných drahých předmětů často věnovaných dalším níže jmenovaným významným asyrským ženám.²²⁵

²²¹ Svärd, 2012; str. 134.

²²² Melville, 2004; str. 48.

²²³ Gansell, 2012; str. 19-20.

²²⁴ Více v kapitolách 6.1.3 a 6.1.4.

²²⁵ Damerji, George, Mahmud Hussein, 2005; <http://www.world-archaeology.com/features/nimrud-the-treasures-of-the-queens/>. Citováno dne: 16.4. 2012. (Příloha č. 3-7)

6.1.1 Mullisu-mukannišat-Ninua

Jedna z prvních známých MÍ.É.GAL byla Mullisu-mukannišat-Ninua, která byla dcerou Aššur-nirka-da'ina, velkého podčeského krále Aššurnasirpala II. (883-859 př. n. l.).²²⁶ Je jediným případem, kdy byl její otec jmenován v celé titulatuře. Její otec tedy zřejmě zastával velmi vysokou a váženou funkci²²⁷ a její příbuzní pak nadále profitovali z příbuzenského vztahu s královnou. Je vysoce nepravděpodobné, že byla matkou korunního prince Salmanasara III. (858-824 př. n. l.). Pouze dožila svůj život v Aššurnasirpalově domácnosti, kterou převzal jeho syn.²²⁸ Titul MÍ.É.GAL jí zůstal i po smrti manžela.²²⁹

6.1.2 Sammu-ramāt

Během vlády svého syna užívá titul „královna a matka krále“. Po smrti svého manžela Šamši-Adada V. (823-811/9 př. n. l.) neztrácí ani označení MÍ.É.GAL a udržuje si tak i pozici hlavní královny svého syna, na kterou by za jiných okolností byla dosazena jeho hlavní manželka.²³⁰

Na počest Sammu-ramāt byly vztyčeny čtyři veřejné monumenty. Mezi ně patří dvě kamenné sochy nalezené v chrámu boha Nabûa

²²⁶ Baker, 2001 ; str. 767.

²²⁷ Svärd, 2012; str. 102.

²²⁸ Melville, 2004; str. 44.

²²⁹ Svärd, 2012; str. 91.

²³⁰ Svärd, 2012; str. 91.

v Kalchu, dále hraniční stéla nalezena na jihovýchodě Turecka a stéla v Aššuru.²³¹

Není sporu o tom, že nejvýznačnějším je text na hraničním kameni, který byl vztyčen na počest tažení jí a jejího syna proti národu Kummuchu. Skutečnost, že se Sammu-ramāt účastnila tažení, je jedinečný. Královské ženy se zpravidla do válečných akcí vůbec nezapojovaly. Nápis popisuje, jak Sammu-ramāt a Adad-nārārī (810-783 př. n. l.) překročili Eufrat, aby porazili krále Kummuchů. Později v textu jméno královny mizí a král bojuje sám proti nepříteli. Nicméně po bitvě již text zmiňuje vztyčení hraničního kamene. Dalším krátkým textem dokazující důležitý význam královny se nachází v dedikacích bohu Nabûovi na dvou lidských sochách, které byly věnovány Adad-nārārīmu a jeho matce.²³² Sammu-ramātina stéla v Aššuru nese celou její titulaturu, která odkazuje na blízké vztahy s panovníky:

*Památník Sammu-ramāt,
palácové ženy Šamši-Adada,
krále světa, krále Asýrie;
matky Adad-nārārīho,
krále světa, krále Asýrie;
snachy Salmanassara,*

²³¹ Macgregor, 2003; str. 132.

²³² Svärd, 2012; str. 103.

*krále čtyř světových stran.*²³³

Tento akt stejně jako předchozí poukazuje na rozsah jejích privilegií, neboť vztyčení stély bylo výsadou pouze nejvýznamnějším členům královského dvora. Texty na stéle vyzdvihují Sammu-ramāt při budování státu.²³⁴ Zdá se tedy, že neplnila jen svou funkci regentky vyplývající z její povinnosti coby matky.

Její vzestup byl nepochybně způsoben nedostatkem silné vlády jejího příliš mladého syna, za kterého vládla jako regentka.²³⁵ Nicméně poté, co se Adad-nārārī konečně postavil na vlastní nohy, dostihla Sammu-ramāt královská ideologie nesouhlasící se silnou ženskou autoritou a přirozenou tradicí zakládající si na tom, že královský úřad by měl zůstat v mužských rukou. A to byl zřejmě důvod, proč Sammu-ramāt zcela vymizela z textů.²³⁶

O jejím původu se vedou debaty. Někteří badatelé se domnívají, že pocházela z Levanty, jiní si naopak myslí, že byla rodilá Asyřana nebo babylónská či urartejská princezna. Nicméně neexistují žádné důkazy ani pro jednu z teorií.²³⁷

Sammu-ramāt se natolik proslavila ve starověkém světě, že se stala vzorem pro legendární Semiramis, jak se domnívají někteří badatelé. Nicméně se Semiramis má královna podobné pouze jméno a určitý

²³³ Macgregor, 2003; str. 134.

²³⁴ Svärd, 2012; str. 104.

²³⁵ Macgregor, 2003; str. 136.

²³⁶ Svärd, 2012; str. 105.

²³⁷ Baker, 2002; str. 1084.

nádech nezávislosti. Semiramis byla dcerou syrské bohyně Derketó a manželkou bájného asyrského krále Nina.²³⁸ Vynikala krásou, panovačností, krutostí ale i nespornými vojenskými a strategickými schopnostmi.²³⁹ V legendě vládla Babylónu a jsou jí přisuzovány visuté zahrady, jejichž existence nebyla nikdy stoprocentně potvrzena.²⁴⁰

6.1.3 Iabâ/Banītu

Původ královny můžeme vysledovat až do Judey vzhledem k jejímu jménu Iabâ. Neboť slovo *yapâ* (*yabâ*) znamená v hebrejštině „krásná“.²⁴¹ Badatelé se domnívají, že, původně oddělované osoby, Iabâ, královna Tiglatpilesara III. (744-727 př. n. l.), a Banītu, královna Salmanasara V. (726-722 př. n. l.), jsou vlastně jedna a tatáž osoba. K tomuto závěru došli na základě toho, že jméno Banītu je akkadská verze západosemitského jména Iabâ.²⁴² Iabâ/Banītu byla MÍ.É.GAL dvou po sobě jdoucích panovníků. Přesto byla manželkou pouze Tiglatpilesara III.,²⁴³ za kterého byla provdaná ve velmi mladém věku a zemřela před nástupem Salmanasara V. na trůn.²⁴⁴

²³⁸ Prosecký a kol., 1999; str. 333.

²³⁹ Pečírková, 2000; str. 70.

²⁴⁰ Sayce, 1888; str. 105.

²⁴¹ Dalley, 2008; str. 171.

²⁴² Svärd, 2012; str. 91.

²⁴³ Svärd, 2012; str. 92.

²⁴⁴ Dalley, 2008; str. 172.

6.1.4 Atalia

Královna Atalia pravděpodobně pocházela stejně jako královna Iabâ z židovské královské rodiny. Dalleyová předpokládá, že by mohla být matkou Sinacheriba, ale také připouští, že mohl být zvolen nástupcem a zároveň pocházet z jiné rodinné větve.²⁴⁵

Atalia byla MÍ.É.GAL Sargona II. (721-705 př. n. l.). Zdá se, že královna žila v Kalchu, i když její muž byl zrovna na cestách nebo již dávno sídlil v nově postaveném Dūr Šarrukīnu, kam se až později přestěhovala.²⁴⁶

Ataliin majetek zahrnoval i část tributu a audienční dary, které jí náležely. Po Atalii získali část tributu pouze korunní princ a další nejvyšší hodnostáři.²⁴⁷

6.1.5 Tašmetu-šarrat

Po nástupu Sargonova syna Sinacheriba (704-681 př. n. l.) na trůn se po jeho boku objevuje MÍ.É.GAL Tašmetu-šarrat, která tento titul nosila až do své smrti, po které její místo obsadila Naqīa coby druhá MÍ.É.GAL a matka korunního prince.

Tašmetu-šarrat byla milovanou manželkou Sinnacheriba, což dokazuje i láskyplný nápis na obří soše lva z Ninive, který líčí jedinečné a vřelé city krále vůči své královně.

²⁴⁵

Dalley, 2008; str. 171.

...královna, má milovaná manželka, která vyniká krásou, jež jí dala Bélet-ilí, nad ostatními ženami....²⁴⁸

Tašmetu-šarrat zřejmě zemřela dřív, než byl jmenován korunním princem Asarhaddon, a na její místo nastoupila právě Naqīa, která mocně zasáhla do této volby.²⁴⁹

6.1.6 Ešarra-chammat

Po zásahu královny Naqīy do volby nového vládce Asýrie, se ujal vlády její syn Asarhaddon (680-669 př. n. l.), kterému po boku stála jeho věrná manželka a královna Ešarra-chammat. Předpokládá se, že tato MÍ.É.GAL byla matkou Aššurbanipala a Šamaš-šum-ukīna. Její jméno se v dochovaných pramenech objevuje pravděpodobně až po její předčasné smrti a to vzhledem k souvislosti s vybudováním mauzolea v Aššuru. Její jméno i odkaz na místo pohřbení lze také částečně dohledat v seznamech dovezených naturálií určených k obětování pro uctění její památky.²⁵⁰

²⁴⁶ Svärd, 2012; str. 106.

²⁴⁷ Svärd, 2012; str. 119.

²⁴⁸ Svärd, 2012; str. 106.

²⁴⁹ Parpola, Baker, 2001; str. 930.

²⁵⁰ Parpola, Radner, 1999; str. 406-407

6.1.7 Naqīa/Zakūtu

Naqīa se, jak bylo řečeno výše, stala hlavní MÍ.É.GAL až po smrti první MÍ.É.GAL krále Sinacheriba Tašmetu-šarrat.²⁵¹ Saana Svärdová předpokládá, že královna získala titul MÍ.É.GAL krále Sinacheriba zpětně díky vládě svého syna, který si tímto prostřednictvím legalizoval své právo na trůn.²⁵² Před jeho korunovací nesměla jako druhá manželka tento titul užívat.²⁵³

Po nástupu jejího syna Asarhaddona se objevuje konkurenční MÍ.É.GAL, manželka Asarhaddona, Ešarra-chammat.²⁵⁴ Od této chvíle se Naqīa stává královnou matkou a po smrti své snachy se pravděpodobně již žádná nová hlavní manželka Asarhaddona po jeho boku neobjevuje a její povinnosti i výsady plně přecházejí na Naqīu.²⁵⁵

Naqīa zasahuje i v případě zvolení svého vnuka Aššurbanipala jako korunního prince. A tak chrání zájmy královské rodiny po smrti svého syna Asarhaddona z pozice královny matky i podruhé.²⁵⁶

Naqīino postavení během vlád tří panovníků se pak odrazilo i v její titulatuře, která se odvolávala ke všem významným vládcům; *Naqīa/Zakūtu královna Sinacheriba, snacha Sargona, matka Asarhaddona.*²⁵⁷ Také se nám zachoval text přísahy, v němž na její příkaz slibují všichni

²⁵¹ Svärd, 2012; str. 93.

Viz kapitola 6.1.5.

²⁵² Svärd, 2012; str. 96.

²⁵³ Melville, 2004; str. 46.

²⁵⁴ Viz kapitola 6.1.6.

²⁵⁵ Svärd, 2012; str. 98.

²⁵⁶ Svärd, 2012; str. 100.

²⁵⁷ Svärd, 2012; str. 101.

poddaní a vazalové věrnost Aššurbanipalovi.²⁵⁸ Tato přísaha zdůrazňuje, že jakékoli rebelství vůči Aššurbanipalovi není tolerováno a bude tvrdě potrestáno. A Naqīa je uvedena jako iniciátorka této přísahy.

...od tohoto dne uslyší-li kdokoli (z vás) zvěsti o připravovaném povstání proti tvému pánu Aššurbanipalovi, králi Asýrie, půjdeš a povíš o nich Zakūtu, jeho matce, a Aššurbanipalovi, tvému pánu;...

...uslyšel bys o něčem takovém, zajmeš tyto zrádce a [zabiješ] je a přivedeš k Zakūtu [jeho matce, a Aššurbanipalovi, králi Asýrie, tvému pánu].²⁵⁹

Její jméno je západosemitské a znamená „čistá“, jeho synonymem je akkadská verze Zakūtu.²⁶⁰ Někteří badatelé uvádějí, že byla babylónskou princeznou aramejského původu.²⁶¹

Z osobního života o Naqīe víme jen málo. Zdá se ale, že mohla mít kromě Asarhaddona také dceru Šaddītu. Také měla zřejmě sestru Abīramī,²⁶² která podle jednoho písemné záznamu koupila pozemky v okolí města Baruri.²⁶³ O jejím původu však není nic známo. Existují však teorie, které jí přisuzují několik domovin vzhledem k jejímu politickému zápalu v těchto oblastech. Podle západosemitského jména je zařazována do

²⁵⁸ Prosecký a kol., 1999; str. 262.

²⁵⁹ Parpola, 1987; str. 167.

²⁶⁰ Lewy, 1952; str. 272.

Ve slovníku můžeme nalézt slovo *zakû*, které znamená „čistý“ (Gelb a kol., 1961; str. 23).

²⁶¹ Prosecký a kol., 1999; str. 262.

²⁶² Více v kapitole 6.2.

Izraele coby dcera krále Chizkijáše. Tato teorie vychází z pozorování bronzového reliéfu, kde je zobrazena jak drží zvláštním způsobem zrcadlo.²⁶⁴ Podle jejích zájmů v Babylónii někteří předpokládají, že byla původem z Babylónu, kterému údajně vládla ještě za panování svého manžela Sinacheriba a později i svého syna Asarhaddona. Třetí teorie říká, že byla aramejskou princeznou z oblasti zvané Lahiru. Nicméně tento názor je opět sporný, neboť tato oblast byla tradičně majetkem asyrských královen.²⁶⁵

Naqīa se aktivně podílela v náboženských záležitostech v celé říši. Je jí věnováno mnoho proroctví a věšteg týkající se převážně občanské války, která následovala po zavraždění Sinacheriba. Naqīino zapojení do kultu je patrné i z její podobizny umístěné v chrámech, jakým byl například zlatý obraz v Kalchu nebo socha pocházející pravděpodobně z Charránu.²⁶⁶ Naqīa také chrámy podporovala peněžně nebo dary bohům jako byly například zlaté šperky pro bohyni Mullisu z Aššuru. Nicméně její role v samotných rituálech je nejasná.²⁶⁷ Přesto nejspíše plnila typické povinnosti královny související s náboženskými rituály. Její jméno můžeme nalézt také ve věnovacím nápisu na hliněné tabulce. Z jedné strany tabulky je věnování bohyni Mullissu jménem Zakūtu a na straně druhé je věnování bohyni Ištar, Paní z Ninive, od Naqīy.²⁶⁸

²⁶³ Melville, 1999; str. 15.

²⁶⁴ Tento motiv je původem syrský či anatolský a v této souvislosti ojedinělým a prvním příkladem zpodobnění (Melville, 1999; str. 14-15).

²⁶⁵ Parpola, Baker, 2001; str. 930; Macgregor, 2003; str. 174 a 176.

²⁶⁶ Svärd, 2012; str. 108.

²⁶⁷ Svärd, 2012; str. 109.

²⁶⁸ Melville, 1999; str. 8.

Z korespondence mezi králem a jeho matkou se zdá, že Asarhaddon měl velký zájem na tom, aby se jeho matce dařilo co nejlépe a dával to také jasně najevo, když se jí vyptával, jak se jí daří.²⁶⁹ Pokud zůstaneme ještě u korespondence, okolní vládcové a místodržící (hlavně z Babylónie) píšící asyrskému králi často pozdravovali i královnu matku, kterou oslovovali „má paní“. Jiný dopis zaslaný Naqīe popisuje elamitskou invazi do Přímoří a vyjadřuje podporu asyrskému králi. Je možné, že, pokud Asarhaddon nebyl schopný plnit své povinnosti v Babylónii z jakýchkoli důvodů, měla Naqīa určité výsady k tomu zasáhnout sama.²⁷⁰

Naqīa se objevuje také ve stavebních nápisech, kde vyzdvihuje syna, kterému „pomáhala“ se stavbou paláce, který pro něj nechala postavit v Ninive. Tento příklad stavební činnosti je ojedinělý. Bylo běžné, že panovník nechal postavit palác pro svou ženu, nikoli však naopak.²⁷¹ Tímto ji lze považovat za jakousi pravou ruku svého syna a text za prohlášení uznání nad jejími činy.²⁷² Naqīa se svoji aktivní činností naoko v pozadí politiky krále chovala spíše jako král než královna, poslušná příkazů svého pána.²⁷³

Naqīa zřejmě promítala své touhy skrze svého syna a později i vnuka,²⁷⁴ díky kterým je realizovala a podílela se tak na vládě. Přesto její síla závisela na setrvání jejího syna u moci. Ačkoli se zdá, že vláda

²⁶⁹ Svärd, 2012; str. 110.

²⁷⁰ Svärd, 2012; str. 112.

²⁷¹ Macgregor, 2003; str. 167.

²⁷² Svärd, 2012; str. 112.

²⁷³ Macgregor, 2003; str. 166.

²⁷⁴ Svärd, 2012; str. 114.

Asarhaddona byla naplněna váhavostí a slabostí, byl král beze sporu inteligentní a schopný. Asarhaddon se o svou matku opřel ve zlé době, kdy probíhaly boje o trůn, a ona prokázala jak loajalitu tak důvěryhodnost, kterou král nemohl najít u ostatních. Tím si zřejmě také zasloužila své výsostné postavení po boku svého syna, který jí prestiž a autoritu vybuodoval také promyšlenou propagandou.²⁷⁵

6.1.8 Libbāli-šarrat

Libbāli-šarrat se vdala za Aššurbanipala (668-630 př. n. l.), když byl teprve korunním princem a asyrské říši vládl jeho otec Asarhaddon. Stala se jeho chronologicky první MÍ.É.GAL, přičemž po ní zřejmě žádnou další královna již nepřišla.²⁷⁶

Její jméno také figuruje v dopisu, který jí adresovala švagrová, dcera krále Asarhaddona, Šeru'a-etirat. Tato princezna si stěžuje Libbāli-šarrat, že se jí vůbec neozývá a nepíše jí žádné dopisy a připomíná jí, že ona je nejstarší dcerou Asarhaddona, krále Asýrie, kdežto Libbāli-šarrat je pouze králova snacha i když manželka korunního prince.²⁷⁷

Tato asyrská královna je také zpodobněna na jednom ze vztyčených kamenů v Aššuru a na ninivském reliéfu hostiny v Aššurbanipalově

²⁷⁵ Melville, 1999; str. 31, 34 a 36.

²⁷⁶ Parpola, Baker, 2001; str. 661.

²⁷⁷ Parpola, Baker, 2001; str. 661.

paláci. Pocty zobrazení na reliéfu se dostalo jen jí, Ešarra-chamat, Naqīe a Sammu-ramāt.²⁷⁸

6.2 Královské dcery a příbuzné krále

Mezi prominentní ženy z paláce hned po královnách patřily ženy sprízněné s králem,²⁷⁹ ať už se jednalo o sestry královen, dcery krále, sestry krále či manželky korunních princů. Pokud se nemohly ženy odvolat k přímému vztahu s významným mužem, převážně s králem či korunním princem, odvolávaly se na příbuzenské vztahy s jinými ženami, které v tomto vztahu s významnou osobností byly. Například žena Abirachi²⁸⁰ sama sebe označuje za sestru *šakintu* nebo Abī-ramī popisuje svou osobu jako sestru královny matky.²⁸¹

Princezny byly finančně zajištěné, měly například i vlastní půdu. Přesto byly především diplomatickým prostředkem, který král využíval, aby si zavázal okolní panovníky tím, že za ně provdá své dcery. Například dcera Sargona II. Achat-abiša²⁸² měla působit jako místodržící země svého manžela, který se spikl proti Asýrii.²⁸³ Ne vždy proto byly královské dcery nadšené z takovýchto politických sňatků, zvlášť pokud byly provdány za méně významného hodnostáře.²⁸⁴

²⁷⁸ Melville, 2004; str. 46.

²⁷⁹ Příloha č. 2.

²⁸⁰ Parpola, Radner, 1998; str. 12.

²⁸¹ Melville, 2004; str. 39.

²⁸² Parpola, Radner, 1998; str. 59.

²⁸³ Svärd, 2012; str. 135.

²⁸⁴ Pečirková, 2001; str. 309.

Princezny byly označovány prostým označením; *sestra krále* či *dcera krále*. Existuje pouze pár dokumentů poukazujících na blízký vztah žen k panovníkům. Jedním z nich byla princezna Šaddītu nazývaná *dcera Sinacheriba, krále Asýrie, a sestra Asarhaddona, krále Asýrie*. Asarhaddonova sestra zjevně nebyla provdána za nějakého z králových spojenců, aby plnila diplomatickou úlohu ve prospěch asyrské říše. Jak se zdá, spíše působila v palácové „politice“. Několik textů ji zmiňuje při prodeji a koupi půdy.²⁸⁵

Šaddītu, dcera Sinacheriba, krále Asýrie, sestra Asarhaddona, krále Asýrie, uzavřela smlouvu a koupila (půdu) za 8 min stříbra...²⁸⁶

Nebo Šeru'a-etirat, dcera panovníka Asarhaddona, napsala dopis Libbāli-šarrat, manželce korunního prince Aššurbanipala. Z něho je jasné, že dcera krále byla nadřazená manželce korunního prince, snad jen do té doby, než se z ní stala královna.²⁸⁷ O Šeru'a-etirat existuje příběh zachovaný v aramejských textech pojednávající o Šamaš-šum-ukīnově rebelii, ve které princezna figurovala jako diplomatická vyjednaváčka těsně před vypuknutím nepokojů.²⁸⁸

²⁸⁵ Melville, 2004; str. 42.

²⁸⁶ SAA 06 251 (Šaddītu, sister of Esarhaddon, buys land), <http://oracc.museum.upenn.edu/saao/saa06/P335653/html> . Citováno dne: 16.4. 2013.

²⁸⁷ Svärd, 2012; str. 136.

²⁸⁸ Melville, 2004; str. 43.

Manželka korunního prince byla sice podřízená hodnostně sestře krále, přesto ale měla také svou vlastní domácnost a obdobné výhody, které příslušely královnám. Není však jisté jejich zapojení do kultických záležitostí.²⁸⁹

Výše zmíněné princezny Šadditu a Šeru'a-etirat si u dvora bezpochyby vydobily své místo. Stejně jako se u královen a manželek korunních princů nepředpokládalo, že se zapojí do administrativy, nepředpokládalo se to ani u dcer krále. Přesto si tyto dvě princezny získaly část moci a vlivu, který byl přirozeně postaven na příbuzenském vztahu s králem.²⁹⁰

Melvillová předpokládá, že nedostatek informací o dalších princeznách je způsoben tím, že většina královských dcer byla diplomaticky provdána a neměly tedy možnost působit na domácí půdě.²⁹¹

6.3 Královnina domácnost

Hlavami svých vlastních domácností byly převážně ženy od dvora. Nejvýznamnější domácností byla ta královnina, která zahrnovala vlastnictví pozemků, měst, určitých financí a služebnictva.²⁹² Seznam administrativních sil a dalšího personálu různých domácností královen nám nabízí Nimrudský vinný seznam.²⁹³ Královninu domácnost řídila již

²⁸⁹ Svärd, 2012; str. 137.

²⁹⁰ Svärd, 2012; str. 139.

²⁹¹ Melville, 2004; str. 43.

²⁹² Radner, 2003; str. 894.

²⁹³ Svärd, 2012; str. 118.

zmíněná *šakintu*, která dbala na hospodaření. Domácnosti, které *šakintu* spravovala, se nacházely po celé říši – například v Kalchu, Ninive, Kilizi, Tarbisu, Aššuru aj. Všechny tyto domácnosti následně spadaly administrativně pod ústřední domácnost sídlící v hlavním městě.²⁹⁴

Kromě královny vlastnily domácnost i některé druhé manželky. V jednom městě jich tak mohlo být i více.²⁹⁵ Důvod nebyl pro krále ani tak praktický jako spíš preventivní zásah pro potlačení hašteření a stížností žen.²⁹⁶

Do domácnosti byli zahrnuti i řemeslníci jako košíkáři, pekaři, tkalci či přadleny, ale i pokladníci, správci vesnic aj. Eunuchové sloužili v blízkosti královny, možná i jako důvěrníci, a často byli součástí kořisti. Pracovali také jako písaři v palácích po celé říši a jako takoví mohli i prodávat a kupovat otroky do paláce. Coby kastráti nemohli mít sexuální styk s palácovými ženami, což bylo velmi žádoucí, aby se zachovala jejich čistota.²⁹⁷

Za vlády krále Sinacheriba se do domácnosti začlenily i vojenské jednotky sloužící královně.²⁹⁸ Tyto malé vojenské jednotky byly jedním ze zdrojů autority královny. Není známo, že by se královny aktivně zapojovaly do vojenských aktivit, přesto jednou z nich byla Naqīa, která poslala tyto jednotky do Babylónie.²⁹⁹

²⁹⁴ Svärd, 2012; str. 152.

²⁹⁵ Teppo, 2007; str. 263.

²⁹⁶ Melville, 2004; str. 48.

²⁹⁷ Svärd, 2012; str. 131.

²⁹⁸ Svärd, 2012; str. 119.

²⁹⁹ Svärd, 2012; str. 132-133.

Největší domácnost měla zcela jistě královna Naqīa a zahrnovala řemeslníky včetně zlatníka, cukráře či valcháře až po písaře, správce pozemků, pokladníků, podčeší a eunuchů. Také se zde nacházeli vozkové a velitelé vojenských jednotek sloužící královně.³⁰⁰ Obdobně rozsáhlou domácností byla i ta, která patřila královně Libbāli-šarrat, MÍ.É.GAL krále Aššurbanipala.³⁰¹

V novoasyrském období byla domácnost královny stálá záležitost na rozdíl od domácnosti královny matky. Symbolem královen a jejich domácností byl štír (znak plodnosti nebo také síly a ochrany),³⁰² který se nacházel na pečetích propůjčujícím držiteli důvěru a autoritu,³⁰³ ale i na kosmetických krabičkách či jiných předmětech každodenního užití. Úřad královny se řadil mezi tři nejdůležitější správce říše, před ním stál úřad krále a korunního prince.³⁰⁴

6.3.1 Šakintu

Jak bylo řečeno již v předchozích podkapitolách, královninu domácnost řídila správkyňe. Ženy zastávající tuto vysokou pozici pocházely z vyšších společenských vrstev. Díky této pozici měly k ruce značné finanční zdroje a navíc jim podléhali další zaměstnanci královny,³⁰⁵ která byla spíše jen symbolickou paní domácnosti.³⁰⁶ Tato

³⁰⁰ Svärd, 2012; str. 121.

³⁰¹ Svärd, 2012; str. 122.

³⁰² Macgregor, 2003; str.121.

³⁰³ Příloha č. 8 a 9.

³⁰⁴ Svärd, 2012; str. 125-126.

³⁰⁵ Barjamovic, 2011; str. 56.

³⁰⁶ Svärd, 2012; str. 152.

vysoká funkce ženě poskytovala i určitou nezávislost v jejím osobním životě. Například *šakintu* Nového paláce v Kalchu Amat-Astarti provdala svou dceru Subetu za Milki-ramu, syna Abdi-Azuza.³⁰⁷ To svědčí o určité „emancipaci“, neboť výsada provdávát dceru náležela pouze muži jakožto hlavě domácnosti.³⁰⁸ Zajímavá je právě svatební smlouva, která počítá i s možným rozvodem a uvádí podmínky, za kterých k němu může dojít a jaké bude vyrovnání. Amat-Astarti jako žena z vyšší společenské vrstvy stála o to, aby byl její majetek darovaný jako věno její dceři zachován a navrácen v případě neúspěchu tohoto sňatku.³⁰⁹

Pro *šakintu* pracovaly i další ženy v typicky tradičních mužských funkcích jako byla například finanční úřednice nebo písařky. Správkyně měla také svou zástupkyni, která ji zastupovala v případě její nepřítomnosti, kdy musela plnit příkazy královny.³¹⁰ Jistá zástupkyně *šakintu* Kabalaia žalovala dvakrát úspěšně muže. V prvním případě se soudila s Andasuem, který byl donucen zaplatit vyrovnání v hodnotě deseti šekelů stříbra a jedné otrokyně.³¹¹ A další podřízená, královnina písařka Attar-palti vlastnila množství stříbra, které půjčila mužům.³¹²

Správkyně královniny domácnosti nakládala s velkými finančními obnosy, které různě investovala. Například kupovala nebo pronajímala pozemky, taktéž nakupovala otroky pro palác. Většina dokumentů se

³⁰⁷ Parpola, Radner, 1998; str. 98.

³⁰⁸ Svärd, 2012; str. 150. Viz kapitola 5.1.1.1.

³⁰⁹ Svärd, 2012; str. 156.

³¹⁰ Barjamovic, 2011; str. 56.

³¹¹ Parpola, Baker, 2000; str. 591.

³¹² Parpola, Radner, 1998; str. 235.

však váže ke královnině domácnosti než k domácnosti samotné *šakintu*.³¹³ K dalším povinnostem patřilo reprezentovat královnu na mnoha místech v říši, kde měla královna své zájmy. K hlavnímu úkolu bylo dozírání nad textilní výrobou v paláci, kterou se zabývala královnina domácnost. Tyto výrobky nesly znamení štíra, symbol bohyně Išhary (vdaná Ištar),³¹⁴ a buď byly prodávány nebo byly součástí diplomatických a audienčních darů pro jiné královské dvory, kde sloužily jako reprezentace asyrského panovníka i jeho královny.³¹⁵

Šakintu také měla zřejmě podíl i na jistých kultických záležitostech. Účetní *šakintu* Amat-Ba'al Achat-abû zakoupila dívku, která měla být zasvěcena bohyni Mullissu.³¹⁶ Je pravděpodobné, že správkyňě královniny domácnosti měla na starost vybírání určitých dívek vhodných k zasvěcení bohyni Mullissu.³¹⁷

6.3.2 Zástupkyně *šakintu*

Nejvíce dochovaných dokumentů o zástupkyni správkyňě královniny domácnosti se dochovalo o Kabalaie, zástupkyni *šakintu* Amat-Ba'al. Kabalaiino jméno nalezneme ve třech textech. V jednom z nich půjčuje stříbro a ve zbylých dvou žaluje úspěšně dva různé muže. Zjevně byla její pozice velmi autoritativní a také pravděpodobně působila v právním sektoru. Stejně jako její kolegyně podléhající *šakintu* mohla

³¹³ Svärd, 2012; str. 151.

³¹⁴ Melville, 2004; str. 50.

³¹⁵ Svärd, 2012; str. 154.

³¹⁶ Parpola, Radner, 1998; str. 98.

³¹⁷ Svärd, 2012; str. 154.

manipulovat s financemi a jednala v administrativních záležitostech královniny domácnosti. Po odstoupení Kabalaiy z funkce nebo její smrti, na její místo zřejmě nastoupila Mullissu-šezibinni.³¹⁸

6.3.3 Účetní a písařky

Účetní, *lahhennutu*³¹⁹, a písařka často sloužily při královnině domácnosti pod *šakintu*. Například výše zmíněná účetní Achat-abû, která koupila dívku, aby ji zasvětila bohyni Mullissu, měla na starosti finanční převody královniny domácnosti. Jednala se zástupcem vesnice, který měl dodat určité množství obilí.³²⁰ V podstatě měla na starosti podobné záležitosti jako *šakintu* jen s omezenějšími právy a autoritou, a také fungovala jako správkyňe financí.³²¹

Ač se zdá, že postavení písaře nebo kurýra bylo výlučně mužskou záležitostí, nebylo tomu tak. V pramenech lze nalézt písařky i kurýrky často ve službách jiných žen. Písařské vzdělání bylo náročné, ale důležité pro chod státu. Písařky se uplatnily především ve službách královen.³²² Attar-palti byla písařka sloužící královně. Zřejmě velmi úzce spolupracovala s *šakintu* a odpovídala za korespondenci a předávání příkazů. Například písařka Saraia psala palácovému písaři ohledně sedmi služebníků guvernéra Bít Naialu, kteří měli být odevzdáni do domu

³¹⁸ Svärd, 2012; str. 188.

Parpola, Baker, 2001; str. 767.

³¹⁹ Slovník uvádí slovo *alahhinatu* a vyjadřuje „úředníka u královnina dvoru“ (Gelb a kol., 1964; str. 294).

³²⁰ Svärd, 2012; str. 183.

³²¹ Svärd, 2012; str. 184.

³²² Pečirková, 2001; str. 308.

Marduk-eriby.³²³ Je možné, že sice podléhala královně, ale také pracovala pro palácového písaře.³²⁴

Vzdělání bylo exkluzivní a bylo poskytnuto jen několika vysoce postaveným ženám.³²⁵ Nemůžeme s jistotou říci, že všechny aristokratky v paláci uměly číst a psát, ale bezpochyby jim bylo vzdělání přístupnější než ženám z prostých vrstev obyvatelstva. Novoasyrský seznam zaměstnanců uvádí až šest písařek v paláci.³²⁶

6.4 Harém

Označení harém je zavádějící a jak tvrdí Barjamovic nebo Svärdová, často v každém evokuje představu uzavřené části paláce, kde jsou ženy odříznuty od okolního světa. Ženy, které nemají žádnou vlastní vůli, zcela neviditelné a připravené sexuálně potěšit panovníka.³²⁷

Ženy trávily čas společně a jejich ložnice byly také zřejmě blízko sebe, přesto se nezdá, že by v paláci měly vyhraněnou pouze ženskou oblast. Pouze v jednom případě se hovoří o izolaci a to v případě otroků a sloužících z nižších společenských vrstev a jednalo se patrně o prevenci proti útěku nebo k jejich ochraně.³²⁸ Pokud šlo o volný pohyb žen, je

³²³ Parpola, Baker, 2002; str. 1092.

³²⁴ Svärd, 2012; str. 184.

³²⁵ Meier, 1991; str. 542.

³²⁶ Meier, 1991; str. 542.

Zajímavostí také je, že božský patron písařství Nabû bylo původně ženské božstvo Nisaba. Ta představovala doslova samotné písmo. A kvůli institucionalizování se toto božstvo pravděpodobně přeorientovalo na mužské a bůh Nabû převzal funkci této bohyně. Podobně tomu bylo i u bohyně-matky, která byla později podřízena Enkimu (Meier, 1991; str. 543-544).

³²⁷ Barjamovic, 2011; str. 48; Svärd, 2012; str. 164.

³²⁸ Svärd, 2012; str. 176.

bezpochyby jisté, že přinejmenším královna a velmi vysoce postavené ženy od dvora byly střeženy. Jak byly hlídány ostatní výše postavené ženy není jasné.³²⁹

Do tohoto „ženského sektoru“ patřily různé skupiny žen. Kromě královny zde své místo měly také dvorní dámy, hudebnice a jiné. Většina těchto žen také vlastnila majetek a půdu a nebylo s podivem, že s ním i nakládaly tak, jak se jim zlíbilo.³³⁰

Tento „harém“ byl často součástí kořisti. Pokud asyrský král porazil nepřátelského krále a zabral mu jeho „harém“, tento akt se rovnal nasazení parohů cizímu králi.³³¹ Tímto způsobem „rekrutování“ se také dostávaly tamější aristokratické ženy do asyrského paláce.

6.4.1 Dvorní dámy

Sekretu,³³² v tomto pojetí je spíše prosté označení vysoce postavených žen pohybujících se u dvora. Tyto ženy byly také součástí královské kořisti, kterou si asyrský panovník přivážel ze svých tažení z ciziny. Zdá se, že některé mohly jednat samy za sebe a například kupovat otroky. Přesto není jasné, jak častá tato svobodná praxe byla. U dvorních dam, pocházely-li z vyšších vrstev, není důvod nevěřit faktu, že byly velmi dobře finančně zajištěné. Všechny tyto ženy podléhaly správně

³²⁹ Teppo, 2007; str. 266.

³³⁰ Barjamovic, 2011; str. 51.

³³¹ Melville, 2004; str. 56.

³³² Slovník uvádí dva významy, ne příliš odlišné. Termín označuje „ženu vysokého postavení, pravděpodobně izolovanou“ nebo „ženu z paláce, dvorní dámu“ (Brinkman a kol., 1984; str. 215).

šakintu a jejich postavení u dvora se mohlo kdykoli změnit především na základě oblíbenosti u panovníka.³³³

Sekretu mohla nepochybně aspirovat na pozici MÍ.É.GAL. Například královna Mullissu-mukannišat-Ninua ve svých nápisech zakázala, aby vedle jejího hrobu spočinula budoucí královna nebo aby byl kvůli ní její sarkofág přesunut.³³⁴

Tyto ženy měly různá postavení většinou založená na příbuznosti s králem nebo naopak na svém původu. Nalezneme zde konkubíny, ženy pocházející z dvorů pokořených panovníků, neprovdané ženy spřízněné s králem, společnice princezen nebo pouze cenná rukojmí.³³⁵

Jejich status v paláci byl ve středoasyrském období ošetřen Harémovými edikty, které kontrolovaly prakticky každou část jejich života.³³⁶ Přesto není zcela jisté, zda byly tyto předpisy aplikovány také novoasyrské *sekretu* a zda by byly vůbec platné vzhledem ke společenským změnám, které se udály.³³⁷

6.4.1.1 Královské konkubíny

Konkubínou se mohla stát jakákoli žena, přesto Melvillová předpokládá, že se jednalo převážně o ženy *sekretu*, které navázaly výlučně exkluzivní sexuální vztah s králem, z něhož pro ně mohly

³³³ Svärd, 2012; str. 159-160.

³³⁴ Svärd, 2012; str. 159.

³³⁵ Svärd, 2012; str. 160.

³³⁶ Viz kapitola 4.2.

³³⁷ Svärd, 2012; str. 161.

vyplýnout jisté výhody. Z těchto žen měly i královny určitý strach, protože laskavost krále mohla být vrtkavá a ony brzo vystřídaný.³³⁸

Status konkubíny záležel na králi, který rozhodoval o jejím osudu. Pokud panovník svolil, směla se konkubína vdát a tím i zlepšit své postavení. Často byla důvodem odměna nebo šlo o politický tah. Důležitou roli při změně jejich společenského postavení hrál reprodukční faktor. Jejich děti nepřímo mohly ovlivnit matčin postup výše ve společenském žebříčku.³³⁹

6.4.2 Hudebnice

Hudebníci v mezopotamské společnosti měli povinnosti jak k paláci tak i ke chrámu, což je v případě novoasyrského období o to výraznější.³⁴⁰

Hudebnice, *nārtu*,³⁴¹ zahrnovaly zpěvačky i ženy hrající na nějaký nástroj. Často vystupovaly pospolu a bavily svými vystoupeními diváky a posluchače. Například zpěvačka Qisaia a její dcery zpívaly hymny, aby potěšily guvernéra a jeho eunuchy.³⁴² Mohlo jít tedy o rodinný podnik či rodinnou tradici?

Hudebnicemi mohly být ženy *sekretu*, přesto za hudebnice jsou některými dokumenty označovány kassitské ženy. Nicméně se spíše zdá, že, ačkoli byly palácové hudebnice původem z vyšší vrstvy, nepatřily do

³³⁸ Melville, 2004; str. 40.

³³⁹ Melville, 2004; str. 41.

³⁴⁰ Svärd, 2012; str. 179.

³⁴¹ Toto slovo znamená „hudebnice“ (Brinkman a kol., 1980; str. 363).

³⁴² Parpola, Baker, 2002 ; str. 1015.

skupiny dvorních dam. Nikdy v pramenech nevystupují jako samostatné osoby, vždy pravděpodobně působily jako hudební uskupení.³⁴³ Očividně se tak jednalo o profesionální hudebnice nikoli o ženy, které si krátily dlouhé chvíle hraním na nástroje nebo zpěvem.

6.5 Ženy pracující v paláci

Mezi ženami pracujícími v paláci nalezneme kadeřnice, pekařky, cukrářky či podčeší. Významnými členkami mezi zaměstnanci paláce byly přadleny krále, které sloužily v královnině domácnosti při výrobě látek jako odbornice na slovo vzaté. Pokud najdeme ke každému zaměstnání shodnou ženskou pozici, tak tato práce byla považována za ryze ženskou.³⁴⁴ Mnohdy se tak objevují i jedinečná, spíše mužská, zaměstnání.³⁴⁵ Lze tedy nalézt v seznamech i kamenice nebo dokonce kovářku.

V paláci byly nejvíce zastoupeny služky, o kterých je však jen málo dokladů. V jednom případě šlo o ženu, která byla ukradena Mannu-ki-Arbaiem za účelem sňatku. V jiném se jednalo o ženu jménem Rišat-abiša, vdovu, která byla v čele svých financí po smrti manžela. Ona a její švagr sloužili jako služebníci manželky korunního prince.³⁴⁶ V třetím případě je v dopise královny-matky Naqīy zmíněna její služebná

³⁴³ Svärd, 2012; str. 181.

³⁴⁴ Svärd, 2012; str. 186.

³⁴⁵ Svärd, 2012; str. 180.

³⁴⁶ Parpola, Baker, 2002; str. 1053.

Damqaiia.³⁴⁷ Služebné byly ubytovány ve zvláštní části paláce s výraznějšími bezpečnostními předpisy a dohledem dozorce.³⁴⁸

6.6 Ženy sloužící chrámům

Mezi ženy, které zasvětily svůj život chrámu, patřily převážně kněžky, jejichž povinnosti se lišily. Ne každá byla chrámovou prostitutkou. Naopak zde můžeme nalézt například věstkyně, *raggintu*,³⁴⁹ kterých byla mezi věštcí převaha. Jednalo se o prorokyně, které nevykládaly znamení, ale věštily pomocí vizí. Sloužily v chrámu Ištar, který byl úzce spojen s proroctvími a věštbami. Ačkoli mezi věštecká centra se řadí samá významná asyrská města, jako bylo Ninive, Kalchu, Aššur a Arbela, jedno z nich bylo dozajista nejpopulárnější. Byl jím kult Ištar z Arbely, kde věštily výlučně jasnovidky a věstkyně.³⁵⁰ Jejich postavení v chrámu i ve společnosti bylo důležité a závisela na nich komunikace krále s božstvy.³⁵¹ Bohužel nám není více známo o jejich soukromí. Naopak jsou známy ze svých proroctví. Známa je například věstkyně Achāt-abīša z Arbely, která působila za vlády Sinacheriba. Její proroctví je věnováno královně matce Naqīe a odkazuje na její modlitbu k Ištar jménem jejího syna, který tou dobou pobýval v exilu.³⁵²

³⁴⁷ Svärd, 2012; str. 186.

³⁴⁸ Svärd, 2012; str. 187.

³⁴⁹ Slovo označuje „věstkyni“ (Biggs a kol., 1999; str. 67).

³⁵⁰ Macgregor, 2003; str. 26 a 33.

³⁵¹ Teppo, 2005; str. 84.

³⁵² Teppo, 2005; str. 87.

Dalšími členkami chrámového personálu byly ženy zvané *šēlūtu*,³⁵³ účtívačky. Nejdůležitější jsou dva novoasyrské texty. V jednom se *šēlūtu* vdává a ve druhém je zamýšlena jako majetek. První *šēlūtu* Mullissu-chammat, dcera Pabba'ua, podkoního Išтары z Arbely, se vdává za Awau, syna Tapnahteho.³⁵⁴ Ke konci textu je uvedeno právě dívčino spojení s chrámem. Druhá je Al-chapi-mepi z Ninive, která je doslova dána za ženu Putuešimu.³⁵⁵ Uvádí podmínky případného rozvodu. Musí zaplatit muži odstupné ve stříbře a bude volná. Ona a její synové se navrátí chrámu bohyně Ištar z Arbely, kterému po právu patří, jakmile Putueši zemře.³⁵⁶

Pravděpodobně se jednalo o ženy pocházející z vyšších vrstev, které byly vychovávány v chrámu jako *šēlūtu* do té doby, než dorostly do věku vhodného ke vdávání. Jiné skupiny dívek, žen i jejich synů byly naopak majetkem chrámů.³⁵⁷ Z dnešního pohledu by se jednalo o jakési náhradní domovy pro ženy, které neměly rodiče nebo pocházely z rodiny, kde chyběl otec.³⁵⁸

³⁵³ Slovník uvádí *šūlūtu* nebo *šēlūtu* a termín označuje účtívačku (Brinkman a kol., 1992; str. 264).

³⁵⁴ Parpola, Baker, 2001; str. 766.

³⁵⁵ Parpola, Radner, 1998; str. 97.

³⁵⁶ Teppo, 2005; str. 90.

³⁵⁷ Teppo, 2005; str. 91.

³⁵⁸ Macgregor, 2003; str. 11.

6.6.1 Kněžky nebo obyčejné prostitutky?

Asyrská společnost stejně jako ostatní společnosti v historii tolerovaly prostituci.³⁵⁹ Nicméně pod pojmem prostituce se skrývá mimo pouličních prostitutek také posvátná prostituce typická především pro chrámové kněžky. Jedním z rozdílů mezi obyčejnými prostitutkami, které se nacházely na nejnižším stupni společenského žebříčku, a zasvěcenými prostitutkami byl fakt, že sexuální život chrámových prostitutek byl omezován pravidelností náboženských rituálů.³⁶⁰

Mezi ženy se zvláštním statusem patří *ištaritu*,³⁶¹ *qadištu*³⁶² nebo dále také *kulmašitu*.³⁶³ Za jistých okolností sem můžeme zařadit i ženy *esirtu*,³⁶⁴ které označuje Klíma jako konkubíny. O tom, jaké bylo jejich postavení, se můžeme dozvědět ze středoasyrských zákonů, konkrétně z tabulky A, Právní zrcadlo asyrské ženy. Najdeme v ní paragrafy týkající se zahalování žen na veřejnosti.³⁶⁵

Zahalování žen v asyrské společnosti bylo běžným poznávacím znamením mezi svobodnými ženami, chrámovými kněžkami, vdanými ženami, neprovdanými ženami, otrokyněmi a prostitutkami. Každá počestná žena měla mít zahalenou hlavu, pokud šla sama ven. Doma toto pravidlo neplatilo. Stejně tak platilo nosit závoj i pro konkubínu, která šla

³⁵⁹ Pečírková, 2001; str. 308.

³⁶⁰ Goodnick-Westenholz, 1989; str. 262.

³⁶¹ Slovo označuje „ženu zvláštního určení“ (Gelb a kol., 1960; str. 270).

³⁶² Podobně jako *ištaritu* označuje slovo „ženu zvláštního určení“ (Brinkman a kol., 1982; str. 48).

³⁶³ Slovo označuje „ženu zasvěcenou božstvu“ (Civil a kol., 1971; str. 526).

³⁶⁴ Ve slovníku nalezneme toto slovo jako *usirtu* a znamená „omezena v pohybu“ (Biggs a kol., 2010; str. 285).

³⁶⁵ SAZ § 40 a § 41 (Klíma, 1985; str. 150-151).

po ulici se svou paní, ale nebyla vdaná. Konkubína byla považována za „manželku“ a byla nepřímo podřízená pánovi domu.³⁶⁶ Prostitutky, které někdo spatřil se zahalenou hlavou, byly za tuto drzost potrestány. Závoj byl považován za privilegium. Nosily jej vdané ženy a ženy z vyšší společnosti (pravděpodobně i ještě neprovdané).³⁶⁷

...kdo uvidí prostitutku v závoji, zadrží ji (?), zjedná svědky a přivede ji ke vchodu Paláce; nevezmou ji její šperky, ten, kdo ji zadržel, vezme si její oděv; dostane 50 ran holí, na hlavu ji vylijí smolu. ...³⁶⁸

Naopak pokud někdo tento prohřešek spatří, ale nenahlásí, bude sám potrestán, mimo jiné veřejně prospěšnými pracemi pro krále. Stejně tak když spatří otrokyni se zakrytou hlavou.

Závoj vyjadřoval absolutní nadvládu muže nad ženou. Takto odlišené ženy dávaly jasně najevo, že nejsou přístupné jinému vztahu, převážně sexuálního charakteru, s jinými muži.³⁶⁹ Zakrývání hlavy sloužilo jako znak potvrzení vlastnictví, tedy sňatku, a jakéhosi varování mužům pro další muže, že by měli dát ruce pryč. Což znamená, že ostatní „odhalené“ ženy jako byly prostitutky patřily jakémukoli muži. Počátek tohoto zvyku lze vysledovat až do 2. tis. př. n. l.³⁷⁰

³⁶⁶ Driver, Miles, 1935; str. 129.

³⁶⁷ Driver, Miles, 1935; str. 127.

³⁶⁸ SAZ § 40 (Klíma, 1985; str. 151).

³⁶⁹ Meier-Tetlow, 2004; str. 130.

³⁷⁰ Jastrow, 1921; str. 11.

6.6.1.1 Posvátná prostituce

Přesně vymezit, které ženy byly striktně posvátné prostitutky, téměř nelze. Orientujeme se pouze podle dochovaných pramenů zmiňujících se o těchto ženách v určité souvislosti.

Mezi ženy podílející se na kultických sexuálních rituálech můžeme zařadit *qadištu*, *ištaritu* a *kezertu*.³⁷¹ Za kněžku lze označit pouze *ēntu*.³⁷²

Zmínky o *qadištu* se nám dochovaly v dopisech, právních dokumentech i rituálních spiscích pocházející již ze staroasyrského období, a vztahují se na ni zákony o zahalování v SAZ § 40 a 41, které jsme si představili výše. Z rituálních textů je zjevné, že *qadištu* sloužila v kultu boha Adada v Aššuru a byla přítomna kultickým vystoupením spolu s knězem *šangû*.³⁷³ Podle dalších zkazek v dochovaných textech se zdá, že *qadištu* skrze asyrskou i mezopotamskou společnost měla spoustu různých funkcí, takže je těžké ji zařadit.³⁷⁴ Ačkoli tedy nebyla přímo kultickou prostitutkou, účastnila se některých náboženských ceremonií v chrámu. Mnoho podobností nacházíme i u *kezertu*. Na rozdíl od *qadištu* sloužila ženskému božstvu a její sexualita nebyla regulována celibátem ani manželstvím.³⁷⁵ *Qadištu* také nebyla omezována posvátným celibátem

³⁷¹ Termín označuje prostitutku, doslova „ženu s kudrnatými vlasy“, které byly typické pro její zvláštní postavení (Civil a kol., 1971; str. 314).

³⁷² Význam tohoto slova je doslova „vysoká kněžka“ (Gelb a kol., 1958; str. 172).

³⁷³ V textu nalezneme logogram SANGA (též sumerský termín), kdežto ve slovníku lze nalézt akkadské označení *šangû*. Slovo označuje „hlavního chrámového administrátora“ nebo muže „různých administrativních funkcí“ (Brinkman a kol., 1989; str. 377) či asyrského kněze (<http://oracc.museum.upenn.edu/rinap/corpus>).

³⁷⁴ Goodnick-Westenholz, 1989; str. 254.

³⁷⁵ Teppo, 2005; str. 92.

a dokonce se mohla vdát, mít děti a zřejmě dědit a tedy i vlastnit majetek.³⁷⁶

Ištaritu byla zasvěcena bohyni Ištar a sexuální praktiky byly cíleně zaměřeny do posvátné sféry. Ženy často bývaly kněžkami, které zastupovaly bohyni při svaté svatbě.³⁷⁷ Podle Macgregorové se tyto ženy směly vdávat i mít děti. Jejich povinnosti vůči mateřskému chrámu byly rozličné. Účastnily se převážně exstatických rituálů, oslav s hudebním doprovodem nebo rituálů zahrnujících sexuální akt.³⁷⁸ Žena, která se stala kněžkou, nebyla považována za prostitutku, neboť její povinnosti vůči manželovi byly nahrazeny povinnostmi vůči chrámu.³⁷⁹

Výše uvedené ženy byly zapojeny do kultu jen „napůl“. Kdežto *ēntu* byla nepochybně kněžkou na plný úvazek, neboť zastávala v chrámu vysokou úřednickou funkci.³⁸⁰ Ženy, vykonávající kněžské postavení, pocházely převážně z vyšších společenských tříd, mnohdy jimi byly i královské dcery, a požívaly značné nezávislosti a respektu.³⁸¹ Je tedy možné, že postavení kněžky bylo přístupné jen úzké skupině lidí z vyšší třídy a ostatní polo-kněžské funkce spíše střední a nižší třídě?

V souvislosti s kněžkou *ēntu* známe dva doložené texty, ve kterých se vyskytuje. Oba jsou věštecké, astrologického typu, a týkají se astrologických pozorování a jejich následků. Zmíníme pouze první příklad dokládající, že *ēntu* byla královskou dcerou. Varuje krále před

³⁷⁶ Macgregor, 2003; str. 17.

³⁷⁷ Goodnick-Westenholz, 1989; str. 261.

³⁷⁸ Macgregor, 2003; str. 13.

³⁷⁹ Roth, 2006; str. 28.

³⁸⁰ Teppo, 2005; str. 96.

nemocí, která se objeví, pokud měsíc přejde do částečného zatmění. Panovník se uzdraví, ale zemře jeho dcera, kněžka *ēntu*. Druhý text už nám tolik podrobností nenabízí.³⁸²

6.6.1.2 Pouliční prostituce

Pouliční prostitutka, *charīmtu*,³⁸³ byla nejběžnějším ženským „zaměstnáním“ mezi nižšími třídami. Jako *charīmtu* mohla být označována žena, jejíž sexuální život nebyl omezen, jako tomu bylo u počestné manželky. Prostitutka byla v podstatě žena kteréhokoli muže. Nebyla ani dcerou ani manželkou. Rothová poznamenává, že se mohlo jednat o nezadanou, svobodnou ženu,³⁸⁴ která nebyla omezena rodinnou strukturou.³⁸⁵ Přesto šlo nejspíše o prostitutku, která byla tou nejnižší postavenou ženou ve společnosti a nejčastěji se sdružovala s ostatními prodejnými ženami v krčmách.³⁸⁶

Jelikož prostitutka nebyla považována za počestnou ženu a něčí manželku, nebylo nutné postihovat muže, který s ní měl pohlavní styk, jako cizoložníka. *Charīmtu* nebyla považována za exkluzivní, jako tomu bylo u manželky, která měla za povinnost porodit manželovi děti, u kterých měl jistotu, že jsou jeho.³⁸⁷ Existuje předpoklad, že *charīmtu* byly převážně chudé, ale z některých zdrojů se zdá, že tomu vždycky tak být

³⁸¹ Teppo, 2005; str. 93.

³⁸² Macgregor, 2003; str. 10.

³⁸³ Slovo označuje „prostitutku“ (Gelb a kol., 1956; str. 101).

³⁸⁴ Roth, 2006; str. 24.

³⁸⁵ Teppo, 2005; str. 97.

³⁸⁶ Goodnick-Westenholz, 1989; str. 262.

nemuselo. *Charīmtu* pravděpodobně také mohla vlastnit majetek. V jednom případě žena *charīmtu* vlastnila i krčmu. Teppoová naznačuje, že každá majitelka hospody byla převážně vždy *charīmtu*.³⁸⁸ Tyto prostitutky se také nevyhýbaly společnosti a některé se dokonce vdaly a zůstaly i v kontaktu se svými příbuznými.³⁸⁹ Ne zřídka se objevují teorie, že *charīmtu* byla ve skutečnosti nezávislá, svobodná žena nepodléhající žádné mužské autoritě. Oproti tomu však existují i verze, které zařazují *charīmtu* na úroveň otrokyně.³⁹⁰

6.7 Speciální zaměstnání

Mezi speciální zaměstnání bychom si mohli dovolit zařadit například léčitelství. O mezopotamském léčitelství je toho mnoho známo, přesto o zastoupení žen v této vědě toho víme poskrovnu. Náležely sem kojné nebo porodní báby, *šabsūtu*,³⁹¹ o kterých víme jen to, že jimi byly příbuzné rodiček.³⁹² Středoasyrské Harémové edikty uvádějí, že porodní bábou mohla být také *qadištu*.³⁹³ Při porodu pomáhala rodičce nejen se samotným porodem, ale také prováděla rituály. Recitovala hymnus a přitom kreslila na zem kruh z mouky, do kterého pak položila

³⁸⁷ Roth, 2006; str. 25.

³⁸⁸ Teppo, 2005; str. 98.

³⁸⁹ Teppo, 2005; str. 99.

³⁹⁰ Teppo, 2005; str. 100.

³⁹¹ Slovo označuje „porodní bábu“ (Brinkman a kol., 1989; str. 16).

³⁹² Biggs, 2005; str. 9.

³⁹³ Stol, 2000; str. 173.

nevypálenou cihlu. Její další povinností bylo také přestříhnout pupeční šňůru a postarat se o správné vypuzení placenty.³⁹⁴

Kojnou si najímali převážně bohatí rodiče, a to nejen kvůli matčiným problémům s laktací. Naopak chudí rodiče tak čelili nevyhnutelné smrti dítěte. Děti byly kojeny do věku mezi dvěma až třemi lety.³⁹⁵ Při výběru kojné hrálo roli její sociální postavení, a tak nejčastěji pocházela z nižší vrstvy. O najmutí kojné byla provedena smlouva s jejím manželem, byla-li vdaná, nebo s vlastníkem, byla-li otrokyní.³⁹⁶

Z počátku 2. tis. př. n. l. máme zmínku o léčitelce.³⁹⁷ Jednalo se o vzácný případ lékařky zvané *āšiptu*.³⁹⁸ Byla stejně jako její mužští kolegové součástí klerické třídy a požívala ve své funkci značné prestiže a autority. Její pracovní náplní bylo veskrze psychologické působení na psychiku nejen pacienta ale i jeho rodiny. Práci nejprve začala zaklínáním nad sebou, aby se ochránila před zlými silami, které by na ni mohly přejít z nemocného. Poté mohla vyšetřit pacienta a diagnostikovat nemoc, následně provedla rituály obsahujících nejprve zaklínání, pak modlitby, úlitbu, pokládání dlaní na tělo pacienta a nakonec podání medikamentů.³⁹⁹

³⁹⁴ Stol, 2000; str. 263.

³⁹⁵ Nemet-Nejat, 1999; str. 93.

³⁹⁶ Stol, 2000; str. 182.

³⁹⁷ Nemet-Nejat, 1999; str. 108.

³⁹⁸ Slovo označuje „exorcistku/vymítačku“ (Civil a kol., 1968; str. 431).

³⁹⁹ Paulissian, 2012; str. 7-8.

6.8 Ženy na nejnižším společenském žebříčku

Otroci v Asýrii nepatřili do společnosti jako jakákoli i sebenejnižší třída. Byli považováni za movitý majetek a podle toho s nimi bylo nakládáno. Otrokyně byly najímány na práci, dávány do zástavy, byly součástí věna majitelovy dcery nebo byly darovávány chrámům jako dar. Otrokyně, *amtu*,⁴⁰⁰ byla v domácnosti často využívána jako služebná. Pán domácnosti otrokyně také nakupoval kvůli ožení svých mužských otroků, aby tak doslova „rozmnožil“ svůj majetek. Nejvyšší pozice, které mohla otrokyně dosáhnout, bylo stát se konkubínou. A v určitých případech posloužit jako náhradní matka, byla-li manželka pána domu neplodná. Nicméně nejhorším osudem pro otrokyni bylo, stala-li se prostitutkou a vydělávala tak peníze svému majiteli.⁴⁰¹ Ke zneužívání pravděpodobně docházelo už v rodině, ve které otrokyně žila. Sloužila v ní jako objekt sexuálního uspokojení pána domácnosti i dalším mužských členům.⁴⁰² Tato praxe nebyla považována za cizoložství, neboť se nejednalo o svobodnou ženu.

Jelikož do otroctví se mohla dostat díky dluhu svých rodičů svobodná dívka, rodiče se snažili, aby bylo zamezeno takovému jednání ze strany věřitele.⁴⁰³ Proto byla ustanovena smlouva, která řešila podmínky splacení dluhu a zacházení se zástavou. Ve středoasyrském období byl tento problém zanesen do středoasyrských zákonů, konkrétně v tabulce A (SAZ § 39 a § 48).⁴⁰⁴

⁴⁰⁰ Termín označuje „otrokyni“ nebo „sloužící dívku“ (Civil a kol., 1968; str. 80).

⁴⁰¹ Mendelsohn, 1949; str. 50.

⁴⁰² Mendelsohn, 1949; str. 54.

⁴⁰³ Mendelsohn, 1949; str. 55.

⁴⁰⁴ Klíma, 1985; str. 150 a 154.

7 ZÁVĚR

První myšlenkou této práce byl předpoklad, že žena v asyrské společnosti měla dvojí funkci - rození a vychovávání dalších potomků. Tato základní teze je podpořena několika důkazy představenými v prvních kapitolách této práce.

Politická historie nám jasně ukazuje, že Asyřané byli velkým národem, který kladl silný důraz na patriotismus a považovali za svůj prvotní úděl budovat stát odspodu, tedy od rodiny. Požadavky kladené na ženu byly tedy logické. Asyrská žena byla zodpovědná za rozvíjení rodiny a tedy i státu.

Stejný motiv se opakuje stále dokola od středoasyrského až po novoasyrské období, kdy zaznamenáváme určitý vývoj a odstoupení od tradic, které původně ženu mnohem více svazovaly. V rámci zákonů se žena stává mnohem svobodnější a nezávislejší a některé zákony, týkající se převážně jejího práva na věno, se rozšiřují a žena si může dělat větší nároky na svůj majetek.

Postavení ženy ve společnosti mělo tedy dvojí dimenzi. Na jedné straně stojí silná asyrská žena, matka, ctnostná manželka, která ctí své povinnosti vůči státu i svému manželovi. Závazky, které má vůči své rodině, jsou zásadní. Má na starosti výchovu mladých mužů, kteří jí odměnou za její starostlivost a péči ochrání. Musí však plnit jejich příkazy, protože ačkoli je velmi silná, není mužem, který má fyzickou sílu a odhodlání a je výhradně na něm, aby ochránil svou domácnost. Proto se žena musí podříditi i velmi pro nás krutým zákonům, které ji mají ochránit.

Na druhou stranu právě mužský přístup k asyrské ženě coby podřadné bytosti, tak jak ji prezentují středoasyrské zákony, která se bez muže neobejde a kterou lze trýznit či svalovat na ni vinu pro její křehkost a „nerozumnost“, nás svádí k touze obviňovat tyto starověké civilizace z hrubosti až bezcitnosti k jakékoli lidské bytosti.

Oba tyto rozměry se zároveň vylučují i spojují v jeden celek. Obou těchto aspektů, dalo by se říci ženské povahy, jak ji tedy vnímali Asyřané, nepochybně dovedly umně využít převážně ženy od dvora.

Nejvýmluvnější jsou dozajista prameny odhalující tuto dvojí tvář ženy týkající se královny Naqīy. Tato královna postavila svou několik dekád trvající slávu na blízkém vztahu se svým synem a později i svým vnukem. Vztah mezi ní a jejím synem Asarhaddonem tuto myšlenku jen utvrzuje. Naqīa svou loajalitou vůči své rodině dokázala synovi pomoci ke trůnu. Svým jednáním, jaké se od matky očekává, mu zajistila dlouhou vládu a později svým vlivem, který byl Asarhaddonem pečlivě budován a prosazován, dopomohla k moci i Aššurbanipalovi. Prosadila se v asyrské říši coby nejdůležitější matka, silná královna, jejíž věrnosti v těžkých časech si Asarhaddon velmi vážil. Stejně tak se ale projevuje i druhá stránka věci. Tento výlučně blízký vztah mezi ní a synem jí také ve státě vybudoval silné renomé. Mnoho hodnostářů se na ni obracelo o radu či pomoc, přesto její postavení záleželo na dobrotě krále. Padne-li on, padne i ona.

Dějiny Asýrie stejně tak jako dějiny jiných velkých civilizací psali povětšinou muži. Byli jimi velcí panovníci, dobyvatelé a myslitelé. Jenže

není snad pravdivé rčení, že za každým úspěšným mužem stojí jeho žena?

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

8.1 Odborné publikace a články

Balík, Stanislav, Právní dějiny mimoevropských zemí (3. rozšířené vydání), Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2011

Barjamovic, Gojko, *Pride, Pomp and Circumstance: Palace, Court and Household in Assyria 879-612 BC*, Koninklijke Brill NV, Leiden (The Netherlands), 2011

Biggs, Robert D., kol., *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Oriental Institute, Chicago, 1999, CAD R

Biggs, Robert D., kol., *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Oriental Institute, Chicago, 2006, CAD T

Biggs, Robert D., *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Oriental Institute, Chicago, 2010, CAD U and W

Biggs, Robert D., *Medicine, Surgery and Public Health in Ancient Mesopotamia*. In: *Journal of Assyrian Academic Studies*, Vol. 19, Oriental Institute, Chicago, 2005

Brinkman, John A., kol., *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*, Oriental Institute, Chicago, 1980, CAD N1

Brinkman, John A., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1980, CAD N2

Brinkman, John A., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1982, CAD Q

Brinkman, John A., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1984, CAD S

Brinkman, John A., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1989, CAD Š1

Brinkman, John A., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1992, CAD Š2

Civil, Miguel, kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1968, CAD A2

Civil, Miguel, kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1971, CAD K

Civil, Miguel, kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1977, CAD M1

Dalley, Stephanie, The Identity of the princess in Tomb II. and a new analysis of events in 701 BC. In: New Light on Nimrud: Proceedings of the Nimrud Conference 11th-13th March 2002, 2008

Driver, G.R., Miles, John C., The Assyrian Laws, Clarendon Press, Oxford, 1935

Gansell, Amy R., Women in Ancient Mesopotamia. In: James, Sharon L., Dillon, Sheila, A Companion to Women in the Ancient World, Blackwell Publishing, Oxford, 2012

Gelb, Ignace J., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1964, CAD A1

Gelb, Ignace J., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1965, CAD B

Gelb, Ignace J., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1958, CAD E

Gelb, Ignace J., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1956, CAD H

Gelb, Ignace J., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1960, CAD I-J

Gelb, Ignace J., kol., The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Oriental Institute, Chicago, 1961, CAD Z

Goodnick-Westenholz, Joan, Tamar, Qedēšā, Qadištu and Sacred Prostitution in Mesopotamia. In: The Harvard Theological Review, Vol. 82, No. 3, 1989, str. 245-265

Jastrow, Morris Jr., An Assyrian Law Code, JAOS, Vol. 41 (1921), str. 1-59

Klíma, Josef, Zákony Asýrie a Chaldeje, Academia, Praha, 1985

Klíma, Josef, Společnost a kultura starověké Mezopotámie, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 1963

Klíma, Josef, Nejstarší zákony lidstva, Academia, Praha, 1979

Lewy, Hildegard, Nitokris-Naqí'a, JNES, Vol. 11 (1952), str. 264-286

Macgregor, Sherry Lou, Women in the Neo-Assyrian World: Visual and Textual Evidence from Palace and Temple: dissertation, Berkeley, 2003

Meier, Samuel A., Women and Communication in the Ancient Near East, JAOS, Vol. 111 (1991), str. 540-547

Meier-Tetlow, Elizabeth, *Women, Crime and Punishment in Ancient Law and Society* (Vol. 1), Continuum, New York, 2004

Melville, Sarah C., *Neo-Assyrian Royal Women and Male Identity: Status as Social Tool*, JAOS, Vol. 124 (2004), str. 37-57

Melville, Sarah C., *The role of Naqīa/Zakutu in Sargonid Politics*. In: *State Archive of Assyria Studies*, Vol. IX, Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki, 1999

Mendelsohn, Isaac, *Slavery in the Ancient Near East*, Oxford University Press, New York, 1949

Moscatti, Sabatino, *Staré semitské civilizace*, Odeon, Praha, 1969

Možný, Ivo, *Moderní rodina*, Blok, Brno, 1990

Nemet-Nejat, Karen Rhea, *Women in Ancient Mesopotamia*. In: *Vivante, Bella, Women's Roles in Ancient Civilizations*, Greenwood Press, London, 1999

Nováková, N, Pecha, L., Rahman, F., *Dějiny Mezopotámie*, Karolinum, Praha, 1998

Oppenheim, A. Leo, *Starověká Mezopotámie*, Academia, Praha, 2001

Parpola, Simo, *Neo-Assyrian Treaties from the Royal Archive of Nineveh*, JCS, Vol. 39 (1987), str. 161-189

Parpola, Simo, Baker, Heather D., *The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire*, Vol. H-K, Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki, 2000

Parpola, Simo, Baker, Heather D., The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire, Vol. L-N, Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki, 2001

Parpola, Simo, Baker, Heather D., The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire, Vol. P-S, Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki, 2002

Parpola, Simo, Radner, Karen, The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire, Vol. A, Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki, 1998

Parpola, Simo, Radner, Karen, The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire, Vol. B-G, Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki, 1999

Pečírková, Jana, Asýrie – Od městského státu k říši, Academia, Praha, 2000

Pečírková, Jana, „Zrcadlo“ asyrských žen, *Nový Orient* 9/2001, str. 307-309

Prosecký, J., kol., Encyklopedie starověkého Předního východu, Libri, Praha, 1999

Radner, Karen, Neo-Assyrian Period, str. 883-911. In: Westbrook, Raymond, *A History of Ancient Near Eastern Law*, Vol. 1, Brill, Leiden, 2003

Roth, Martha T., Age at Marriage and the Household: A Study of Neo-Babylonian and Neo-Assyrian Forms, *CSSH*, Vol. 29, No. 4 (Oct., 1987), str. 715 – 747

Roth, Martha T., Marriage, Divorce and the Prostitute in Ancient Mesopotamia. In: Faraone, Christopher A., McClure, Laura K., *Prostitutes*

and Courtesans in the Ancient World, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, 2006

Sayce, A.H., Babylonians and Assyrians Life and Customs, The Project Gutenberg EBook, London, 2008

Sayce, A.H., The Legend of Semiramis, The English Historical Review, Vol. 3 (1888), str. 104-113

Solvang, Elna K., A Woman's Places in the House: Royal Women of Juda and their involvement in the House of David, Sheffield Academic Press, London, 2003

Stol, M., Birth in Babylonia and the Bible, Styx Publications, Gröningen (The Netherlands), 2000

Svärd, Saana, Power and Women in the Neo-Assyrian Palaces: Academic dissertation, Helsinki, 2012

Therborn, Göran, Between sex and power, Routledge, New York, 2004

Teppo, Saana, Women and their Agency in the Neo-Assyrian empire: Master's thesis, Helsinki, 2005

Teppo, Saana, The role and the duties of the Neo-assyrian *šakintu* in the light of archival evidence, State Archive of Assyria Bulletin, Vol. 16, 2007, Vammalan Kirjapaino Oy, Helsinki, 2002

8.2 Elektronické zdroje

BetBasoo, Peter, Brief History of Assyrians, 1. April, 2007.
Dostupné na: <http://www.aina.org/brief.html#Geography>

Damerji, M, George, D., Mahmud Hussein, M., Nimrud – The Treasures of the Queens, 7. May, 2005. Dostupné na: <http://www.world-archaeology.com/features/nimrud-the-treasures-of-the-queens/>

Lendering, Jon, Assyrian King List, 31. March, 2006. Dostupné na: <http://www.livius.org/k/kinglist/assyrian.html>

Paulissian, Robert, Medicine in Ancient Assyria and Babylonia, JAAS, 2012. Dostupné na: <http://www.jaas.org/edocs/v5n1/>

Veniaminov, Walter G., Middle-Assyrians Laws, 2007. Dostupné na: [http://melta4.tripod.com/melta1998_9/Assyrian middle eastern law](http://melta4.tripod.com/melta1998_9/Assyrian_middle_eastern_law)

Ancient Mesopotamia: The Role of Women, www.oi.uchicago.edu.
Dostupné na: <http://oi.uchicago.edu/OI/MUS/ED/TRC/MESO/women.html>

Assyrian Geography, 19. January 2009, www.slideshare.net.
Dostupné na: <http://www.slideshare.net/samnelson989/assyrian-geography-presentation#btnNext>

British Museum, www.britishmuseum.org. Dostupné na: [http://www.britishmuseum.org/explore/cultures/middle east/assyrians.aspx](http://www.britishmuseum.org/explore/cultures/middle_east/assyrians.aspx)

Encyclopædia Britannica, www.brittanica.com

The History Files: Middle East Kingdoms, www.historyfiles.co.uk .
Dostupné na: <http://www.historyfiles.co.uk/KingListsMiddEast/MesopotamiaHarran.htm>

JSTOR, <http://www.jstor.org>

Mesopotamian social structure, 1. March 2012, www.slideshare.net.
Dostupné na: <http://www.slideshare.net/coldcanada/mesopotamian-social-structure-11827004>

The Open Richly Annotated Cuneiform Corpus,
<http://oracc.museum.upenn.edu/>

8.3 Seznam zkratek

CAD - The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago

CSSH - Comparative Studies in Society and History

JAOS - Journal of American Oriental Studies

JCS - Journal of Cuneiform Studies

JNES - Journal of Near Eastern Studies

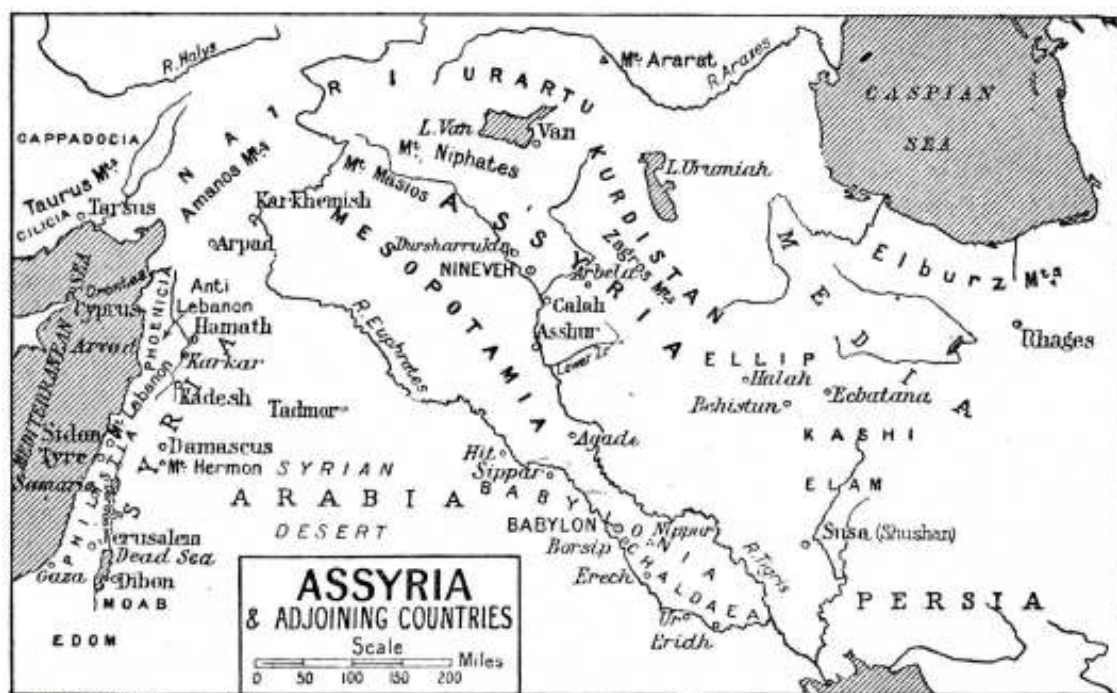
9 RESUMÉ

This Master's thesis focuses on not too much researched object – women in the Assyrian society. It offers a systematic and coherent view of their lives, rights and duties that have changed since Middle Assyrian period until Neo-Assyrian period. Primarily it bases on the extant Middle Assyrian Laws and Middle Assyrian Palace Decrees which were drawn up at the request of the Assyrian king Tiglatpileasar I. (1115-1076 BC) and also on written cuneiform records from the archives. It maps the structure of the Assyrian society and a women life from birth to death in a family, as well. This study presents concrete examples of women from the different social classes starting with the powerful elite – queens as well as women from the Royal Court – ending with the poorest women like slaves.

Women coming from the aristocratic families often achieved the rights that ordinary women had never dreamed of. The most significant characters of the Assyrian history were the queen Sammu-ramāt and the queen Naqīa. They became famous not only as the wives of kings but also as the queens-mothers. Their influence on the Assyrian empire was so huge and significant that the stelae were erected in their honour in the city of Ashur. Such act was unique in that time because this privilege belonged only to kings or to high-ranking dignitaries.

That has been a little evidence for the modern world full of preconceived ideas about the Middle East culture that even often ignored women had meant something important to the Assyrian society.

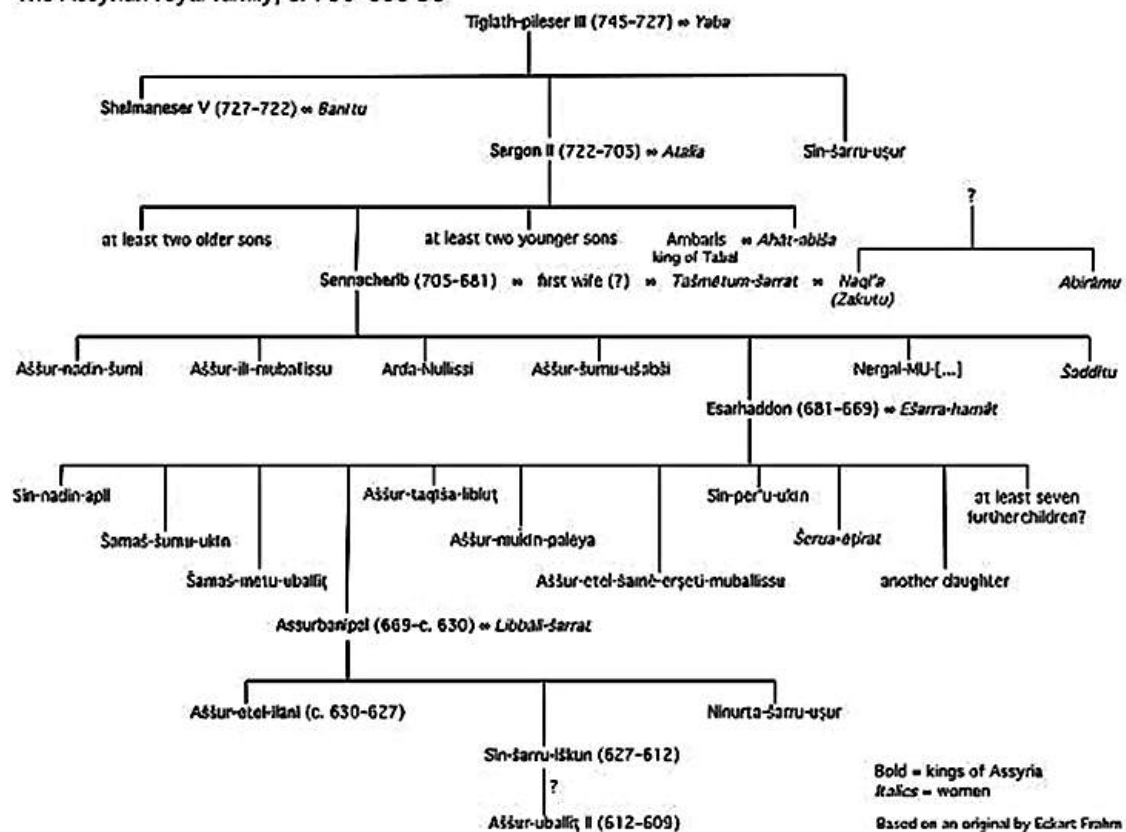
10 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Geografické vymezení Asýrie a tzv. „asyrského trojúhelníku“ (Ninive, Aššur, Arbela).

(www.probertencyclopaedia.com)

The Assyrian royal family, c. 750–600 BC

Příloha č. 2: Rodokmen královské rodiny.

(<http://oracc.museum.upenn.edu/saao/aebp/images/essentials/diplomats/marriage2-large.jpg>)

Příloha č. 3: Zlatý náhrdelník ze zlatého pokladu nalezeného v Nimrudu v hrobce č. II.

(<http://www.aina.org/aol/nimrud/>)

Příloha č. 4: Zlatý prsten s motivy postav precizně vykládanými drahými kameny.

(<http://www.aina.org/aol/nimrud/>)

Příloha č. 5: Zlaté mísy.

(<http://www.aina.org/aol/nimrud/>)

Příloha č. 6: Zlatý džbán.

(<http://www.aina.org/aol/nimrud/>)

Příloha č. 7: Zlatá koruna tvořená vinnými listy, ochrannými božstvy a drobnými květinami.

(<http://www.world-archaeology.com/features/nimrud-the-treasures-of-the-queens/>)

Příloha č. 8: Pečetítko královny s motivem štíra.

(http://s6.zetaboards.com/Free_Thinkers/topic/8800589/1/)

Příloha č. 9: Pečetítko královny s motivem štíra.

(<http://www.helsinki.fi/science/saa/sas21cov.html>)